

KONDA

Barometresi

TEMALAR

Ramazan ve Bayramlar Nasıl Yaşanıyor?
Ağustos 2014

(Bu rapor abonelerimizle yaptığımız sözleşmelere uygun olarak yayınlanmıştır.)

KONDA
ARAŞTIRMA VE DANIŞMANLIK

İÇİNDEKİLER

1. YÖNETİCİ ÖZETİ.....	4
2. AYIN TEMASI: RAMAZAN VE BAYRAMLAR NASIL YAŞANIYOR?.....	6
2.1. Ramazan'a Dair Görüşler	8
2.2. Ramazan'da Lokantalar ve Meyhaneler	14
2.3. Ramazan'da İbadet ve Dayanışma	19
2.4. Ramazan / Şeker Bayramı	27
2.5. Bayramda Alışveriş	28
2.6. Bayramda Bayramlaşma ve Tatil	30
2.7. Kurban Kesme.....	31
2.8. Farklı Grupların Ramazan ve Bayramı Yaşayışları	31
2.9. Ramazan ve Bayram Bulgularının Özeti ve Yorum	38
3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ.....	40
3.1. Araştırmanın Genel Tanımı.....	40
3.2. Örneklem.....	40
4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI	42
4.1. Deneklerin Profili	42
4.2. Ramazan ve Bayramlar Nasıl Yaşanıyor?.....	48

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Araştırmanın saha çalışması 2-3 Ağustos 2014 tarihlerinde, 30 ilin merkez dâhil 112 ilçesine bağlı 155 mahalle ve köyünde 2720 kişiyle hanelerinde yüzyüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Ayin Teması: Ramazan ve Bayramlar Nasıl Yaşanıyor?

Gerek Ramazan ayı, gerekse de bayramlar ülkedeki gündelik hayatın akışını ve gündemi ciddi ölçüde etkilediği için insanların Ramazan'ı ve bayramları nasıl yaşadıklarını, ibadet alışkanlıklarını, bayramlaşmalarını ve bayram harcamalarını anlamayı amaçlayan bu ayın teması, yetişkin nüfusun yüzde 92'sini oluşturan Sünnilerin ibadetleri ve gelenekleri üzerine kuruldu.

Oruç süreleri, teravih, iftar, zekat-fitre, bayram namazı gibi ibadetlerin sıklığı, bayram alışverişi ve bayramlaşma gibi geleneklerin sıklığı hakkındaki bulguların yanısıra, Ramazan davulu, orucun verim düşürmesi, içkili lokantaların Ramazan'da açık olup olmaması konusundaki görüşlerin ele alındığı bu temada ortaya çıkan önemli tespitler şunlardır:

- Ramazan'ı insanların gerçekten de dindarlıkları seviyesinde yaşıyorlar. İnsanlar ne kadar dindar hissediyorsa, ibadetler ve dayanışma o kadar yoğun yaşanıyor. Ancak teravih namazına gitme sıklığı kişinin dindarlığı konusundaki en görünür gösterge olarak değerlendirilebilir.
- Bayramların toplumsal barış açısından Ramazan'a kıyasla daha önemli gelenekler olduğunu görüyoruz çünkü dinle ve ibadetle ilişkisi en zayıf olan kümeler dahi yoğun olarak bayramlaşıyorlar ve bayramı bayram gibi geçirmeye çalışıyorlar. Bu açıdan, toplumsal barış ve huzur için bayramların dinin ve inancın ötesindeki birleştirici gücü, toplumdaki önderler için önemli bir fırsat sunuyor.
- Bayramlarda bazen de olsa deniz tatili yapan kesim, yetişkin nüfus içinde 9 milyon kişi olarak tanımlanabilir. Bu sayı az olmamakla birlikte, medyada ifade edildiği büyüklükte de değildir.
- Ramazan'da lokantaların, özellikle de içkili lokantaların açık olup olmaması, toplumun en hassas olduğu konular olarak değerlendirilebilir. Bir taraftan kapalı olmaları gerektiğini düşünenlerin son 7 yıl içinde azalmış olması, kendi hayat tarzını dayatmak isteyenlerin azalması açısından sevindirici bir değişim. Bununla birlikte bu tür bir toplumsal baskıdan en fazla etkilenen Alevilerin ve modern hayat tarzındakilerin kapalı olmalarına çok yüksek oranlarda itiraz etmeleri, Alevilerin Ramazan davuluna da benzer bir nedenle yoğun şekilde karşı olmaları, toplumsal baskıdan muzdarip olduklarının bir ifadesi olarak değerlendirilmeli.

2. AYIN TEMASI: RAMAZAN VE BAYRAMLAR NASIL YAŞANIYOR?

Bu ayki araştırmanın saha çalışmasını, Ramazan'ın ardından 28-30 Temmuz tarihleri arasında olan bayramının hemen ertesinde yaptık. Gerek Ramazan ayı, gerekse de bayram ülkedeki gündelik hayatın akışını ve gündemi ciddi ölçüde etkilediği için insanların Ramazan'ı ve bayramları nasıl yaşadıklarını, ibadet alışkanlıklarını, bayramlaşmalarını ve bayram harcamalarını daha derinlemesine bir şekilde anlayabilmek için bu ayın teması olarak Ramazan ve bayram konusunu seçtik. Özellikle de muhafazakarlaşma tartışmalarının ve din üzerinde hayat tarzına baskı yapılması konularının sık sık devam etmesi, konuyu dinin pratiğe döküldüğü alanlar olan ibadetler ve diğer dini ve toplumsal gelenekler üzerinden ele almak daha önemli hale geliyor.

Tema kapsamında ele alınan Ramazan, bayram ve ibadetler esasen Müslümanlığa, daha doğrusu Sünni Müslümanlığa dayanıyor. Bunun iki temel nedeni bulunuyor: 1) Barometre araştırmalarının örneklem büyüklüğü ancak toplumda çoğunluk olan Sünnilerin dini pratiklerini ele almaya müsaade ediyor. Bununla birlikte, Alevilerin ele alınan konularda hangi pratikleri veya ibadetleri gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri aşağıdaki bölümlerde ele alınıyor. 2) Toplumun büyük çoğunluğunun Sünni Müslüman olmasından dolayı, Sünnilik Ramazan, bayram gibi dönemlerde hayatı gündelik akışını belirler nitelikte.

Toplumun çeşitliliğinde vazgeçilmez yeri olan gayrimüslimlerin, ateistlerin ve dinini, mezhebi farklı tanımlayanların inançlarına ne yazık ki 2720 kişiyle görüşülen bu araştırmada yer verilemiyor. Bu vesileyle, ülkede insanların kendilerini ait hissettikleri din ve mezheplerini oran olarak, aşağıdaki tabloda hatırlatalım:

Kendinizi ait hissettiğiniz dininiz ve mezhebiniz nedir?	Yüzde
Sünni Müslüman	92,1
Alevi Müslüman	5
Diğer	2,9
Toplam	100

Kaynak: Tüm Barometre verisi, 2010-2014, 118.723 kişi

Eylül 2006'da 47.958 kişiyle görüşerek gerçekleştirdiğimiz "Biz Kimiz? Toplumsal Yapı Araştırması" hem küçük gruplar hakkında daha sağlıklı bulgular elde etmemize olanak vermişti hem de din ve mezhep aidiyeti hakkında Barometre'lere kıyasla daha kapsamlı sorular sorulmuştu. Bu araştırmaya göre din ve mezhep dağılılı ise şu şekildeydi:

Ait Hissettiği Din ve Mezhep	Yüzde
Sünni Hanefi	81,96
Sünni Şafii	9,06
Sünni Diğer	0,4
Alevi	5,02
Nusayri	0,1
Şii	0,71
Diğer Müslüman	2,1
Ortodoks	0,06
Katolik	0,01
Protestan ve diğerleri	0,057
Yahudi - Musevi	0,013
Diğer Din	0,04
Dini Yok	0,47
Toplam	100

Kaynak: "Biz Kimiz? Toplumsal Yapı Araştırması", Eylül 2006, 47.958 kişi

Bu tablodan, Alevi olduğunu beyan edenlerin oranının yüzde 5 olduğu ve değişmediğini, gayrimüslimlerinse yetişkin nüfusun yüzde 0,14'ünü, yani her 10.000 kişiden 14'ünü oluşturduğu anlaşılabilir.

2.1. Ramazan'a Dair Görüşler

Görüşülen kişilere Ramazan'a dair bazı görüşlerini anlamak adına 4 önerme yönelttik. Bu önermeler bir Ramazan ritüeli sayılan Ramazan davulu, insanların oruçlu olup olmadıklarına dair yargı, oruç tutmanın iş verimine etkisi ve Ramazan'ın geleneksel olarak toplumdaki algısıyla ilgiliydi.

2.1.1. Ramazan davulu

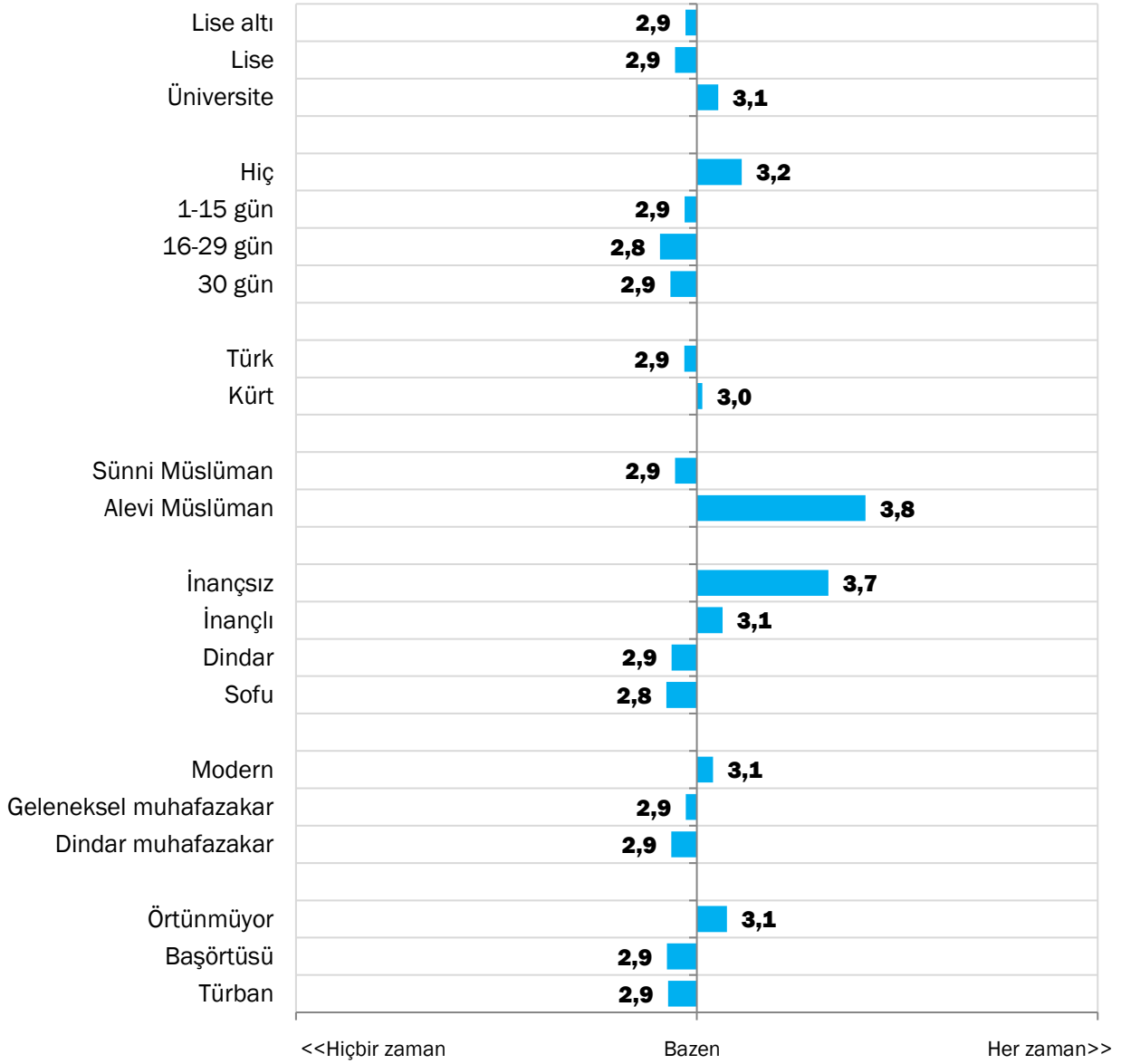
"Ramazan davulunun artık bir ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum, herkesin çalar saati var." önermesine deneklerin yüzde 41,2'si katılırken, yüzde 45,7'si "katılmıyorum" demiştir.

Ramazan davulunun artık bir ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum, herkesin çalar saati var.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	14,2
Katılmıyorum	31,5
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	13,1
Katılıyorum	26,8
Kesinlikle katılıyorum	14,4
Toplam	100,0

Eğitim düzeyi, hayat tarzı, dindarlık ve mezhep deneklerin bu önermeye katılıp katılmamaları konusunda belirleyici olmuştur. Ramazan davulu bir ibadetten daha çok, kültürel bir unsur olarak da ele alınabilir. Yüzyüze görüşmelerde de bu ritüelin bir gelenek olarak yaşatılmasıyla ilgili görüş belirten ve bunu not olarak düşürten denekler olmuştur.

Ramazan davulunun artık bir ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum, herkesin çalar saati var.

Diğer tüm konularda olduğu gibi bu konuda da tercihleri ele alırken her bir demografi grubunun bütün ve homojen bir kitle olduğunu düşünmek ve bu şekilde değerlendirmek yanıltıcı olacaktır. Örneğin kendini hayat tarzı bakımından dindar muhafazakar olarak tarif eden biri, eğitim durumu olarak da üniversite mezunu grubunda yer alabilir, dolayısıyla bütün üniversiteliler Ramazan Davulu'nun artık bir ihtiyaç olarak görmüyor diyemeyiz. Tabloyu değerlendirirken bu gözlükle bakmanızı tekrardan not düşmek istedik.

Yükseköğretim ve üstü düzeydeki eğitime sahip olanlar birçok konuda olduğu gibi bu konuda da karşıt görüşler. Önlisans, lisans ve üzeri eğitim düzeyinde olan kişiler Ramazan davulunu artık ihtiyaç olarak görmeme eğilimindeyken, daha düşük eğitim

düzeyindekiler bu önermeye katılmıyorlar. Eğitim düzeyiyle iş hayatı ve yaşam ritmi ilişkisi kurulduğunda görüşteki bu farklılık bir miktar daha anlaşılabilir.

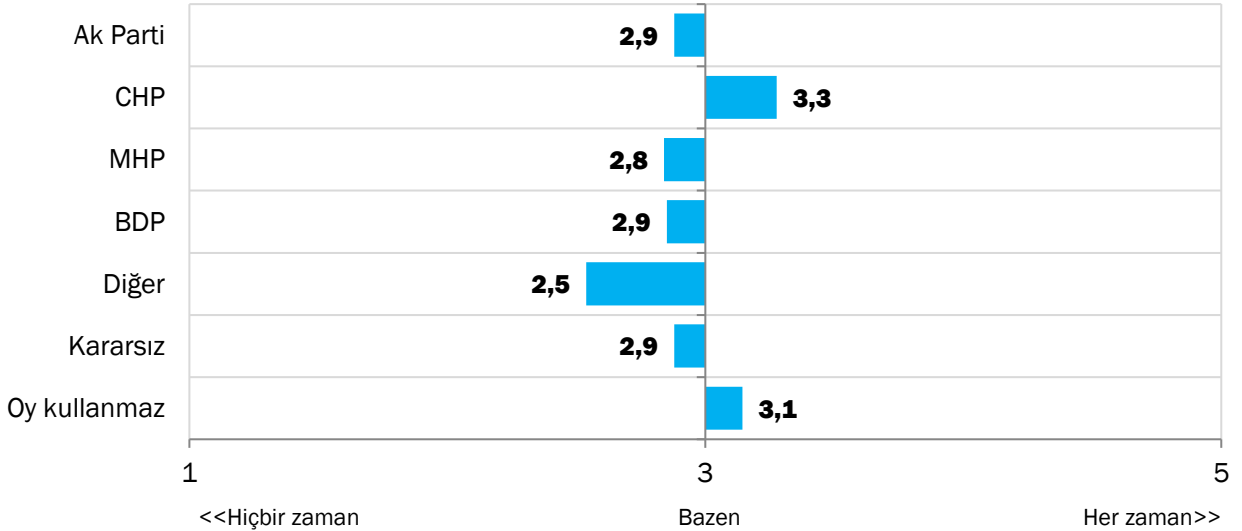
Ramazan'a bakış açısı ve bayram ile ilgili ritüelleri değerlendirirken elbette en keskin fark oruç tutup tutmayanlar arasında görülecektir, çünkü Ramazan bazı toplum kesimleri için pek de bir anlam ifade etmemektedir.

Alevilik'te de oruç tutmak ibadeti vardır ama bu ibadet Ramazan Ayı içerisinde gerçekleştirilmediği için Ramazan'da oruca dair sorulara Alevi deneklerin verdiği cevaplar Sünni deneklerin verdiği cevaplardan ayrılmaktadır.

Yine hayat tarzı ve örtünme durumuna göre yanıtlar, dinle ilişkili tercihleri yansıttığı için, önceden de kestirilebilir nitelikte: Modernler ve örtünmeyenler “artık Ramazan davulu bir ihtiyaç değildir” deme eğilimindeyken, dindarlar ve örtünenler bunu hâlâ bir ihtiyaç olarak görmektedirler.

Siyasi parti tercihi de bize net biçimde Ramazan davuluyla ilgili bu önermede deneklerin yaklaşımı ve tercihleri hakkında fikir vermektedir.

Ramazan davulunun artık bir ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum, herkesin çalar saati var.

2.1.2. Oruçlu olmak

Bir diğer önermemiz "Bazı insanlar oruçlu olmadıkları halde oruç tutuyormuş gibi davranıyorlar." idi. Uzun süredir raporlarımızda toplumsal kutuplaşmanın bireylerin siyasi tercihlerine ve gündelik hayat pratiklerine etkisini işaret ediyorduk. "Öteki"nin sadece farklı siyasi ve dini görüşlerden ve farklı hayat tarzlarından insanların birbirlerini yorumlamalarından değil, aynı potada gördüğümüz demografi gruplarının da kendi içlerindeki eleştiri ve yorumlardan da ortaya çıkan bir tanım olduğunu görmüştük. Sayfa sonundaki derin görüşme alıntısı bahsettiğimiz yargıyı daha net biçimde açıklıyor.

Bazı insanlar oruçlu olmadıkları halde oruç tutuyormuş gibi davranıyorlar.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	6,1
Katılmıyorum	24,9
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	24,6
Katılıyorum	33,8
Kesinlikle katılıyorum	10,6
Toplam	100,0

Toplumun yüzde 45 kadarı insanların oruçlu olmadıkları halde oruç tutuyormuş gibi davrandığına inanıyor. Bu önermeye verilen cevaplar bir yandan toplum kesimlerinin, kendi içinden de olsa, karşıt görüşten de olsa "öteki"lerin korkularına, ihtiyaçlarına ve gerçekliklerine duyarsız olmadıklarını gösteriyor.

"Bazı insanlar oruç tutmasalar da öyle davranıyorlar çünkü toplumsal baskısı diye bir şey var. Bazı manevi yaptırımlara maruz kalmak istemezler çünkü onlar için dinsiz, kafir, gavur filan diyebilirler. Mesela aileleri de dışardaki insanlara bunu belli etmezler. Öyle komşularım da, akrabalarım da var mesela. Halam çocuğuna evde yemek hazırlayıp yediyor ama bize de oruç tutuyormuş gibi ifade ediyor. Eve girdiğinde biliyorsun. Bence daha çok genç kesim böyle yapıyor. Mahallenin gençleri hep sahura kalkıyorlar, teravihe gidiyorlar ama görüyorum ben çoğunu sigara içerken ara sokaklarda. Ama isteyen istediği gibi yaşasa bence."

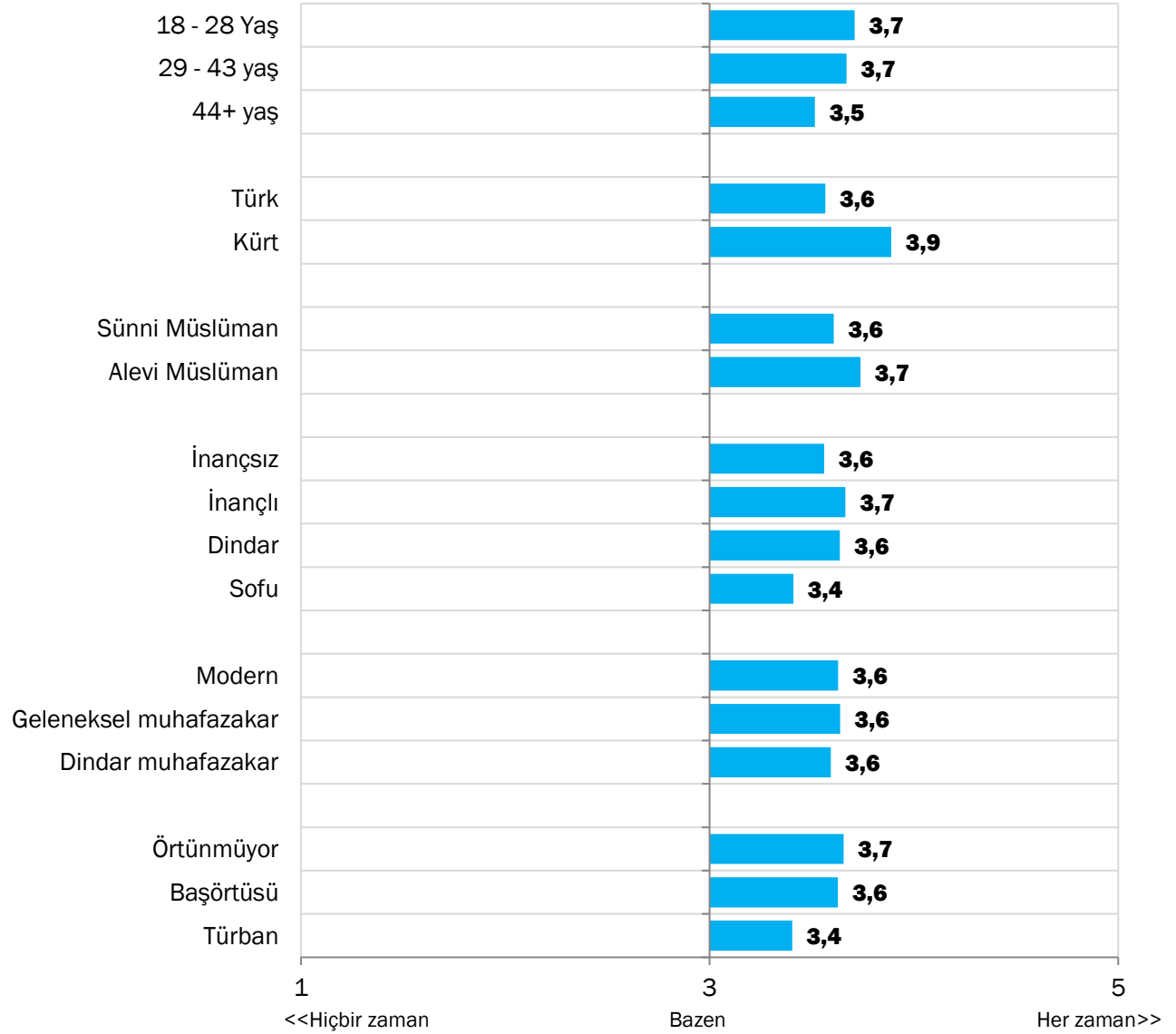
(Derinlemesine Görüşme: 32 – Kadın - Dindar Muhafazakar)

2.1.3. Ramazan'da iş hayatı

"Ramazan'da herkes oruçlu olduğu için çalışma verimi düşüyor" önermesine toplumun üçte biri (yüzde 67) "katılıyorum" veya "kesinlikle katılıyorum" cevabını verdi ve her bir demografi grubu farklı ölçülerde de olsa katıldığını beyan etti. Yani bu konuda toplumun hemfikir olduğu söylenebilir.

Ramazan'da herkes oruçlu olduğu için çalışma verimi düşüyor.

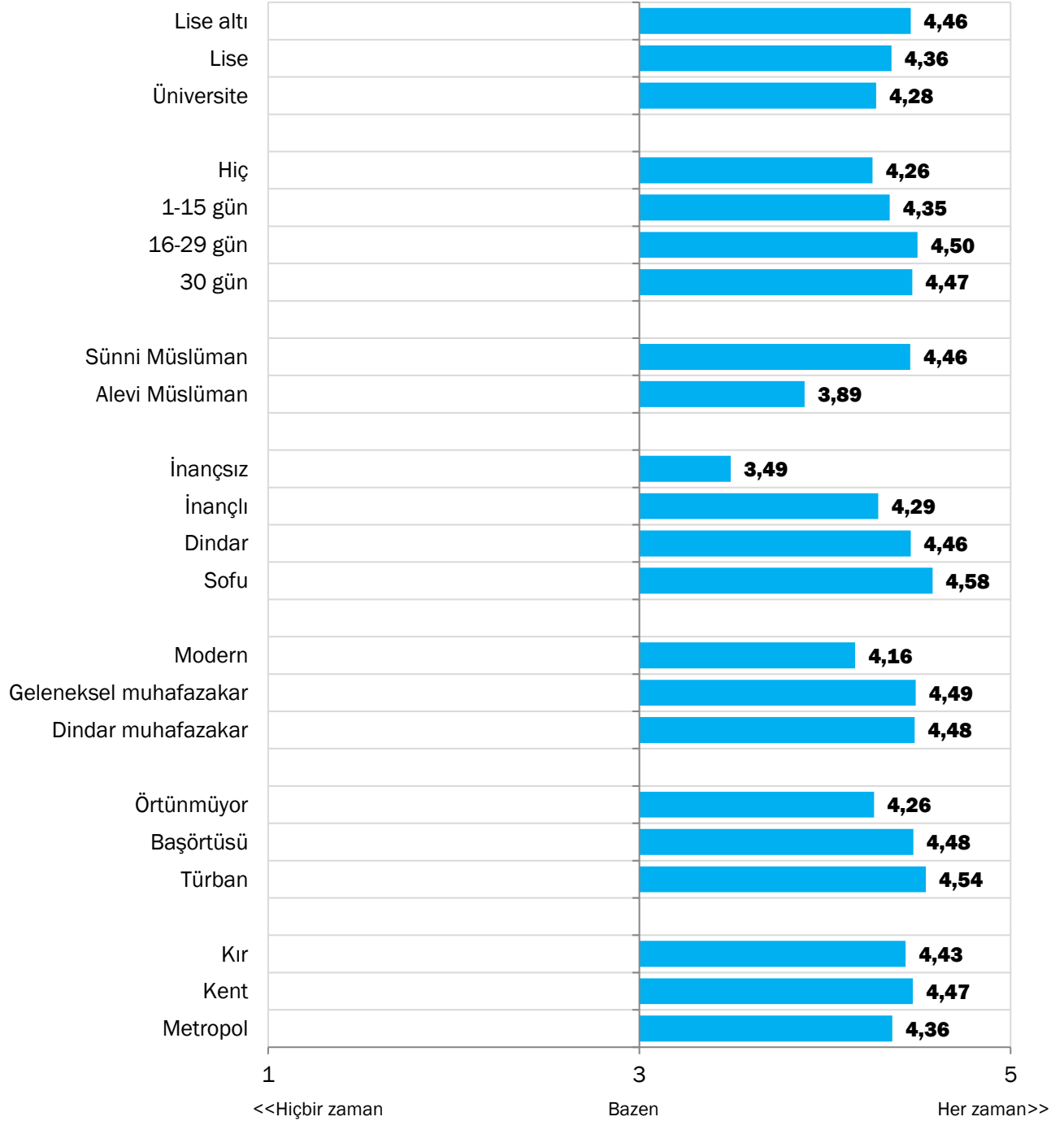

2.1.4. Ramazan, bayram ve toplumsal barış

Bu önermede siyasi tercih, dindarlık, hayat tarzı gibi toplumsal kutuplaşmanın kendini apaçık gösterdiği demografi grupları da dahil olmak üzere görüştüğümüz kişilerin neredeyse tamamının Ramazan'ı ve bayramları toplumsal barış ve huzur için önemli bir gelenek olarak kabul ettiğini görüyoruz.

Ramazan ve bayramlar toplumun barış ve huzuru için EN ÖNEMLİ geleneklerdir.

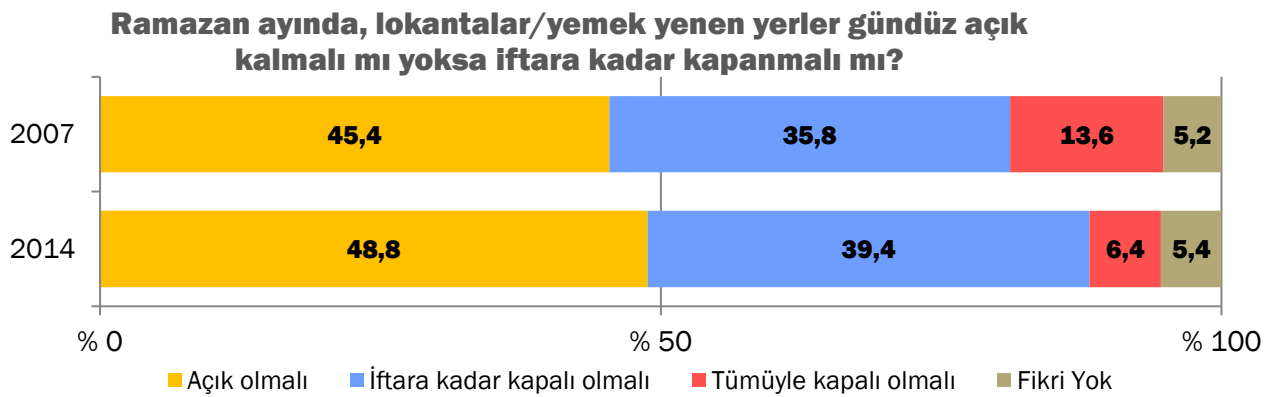

2.2. Ramazan'da Lokantalar ve Meyhaneler

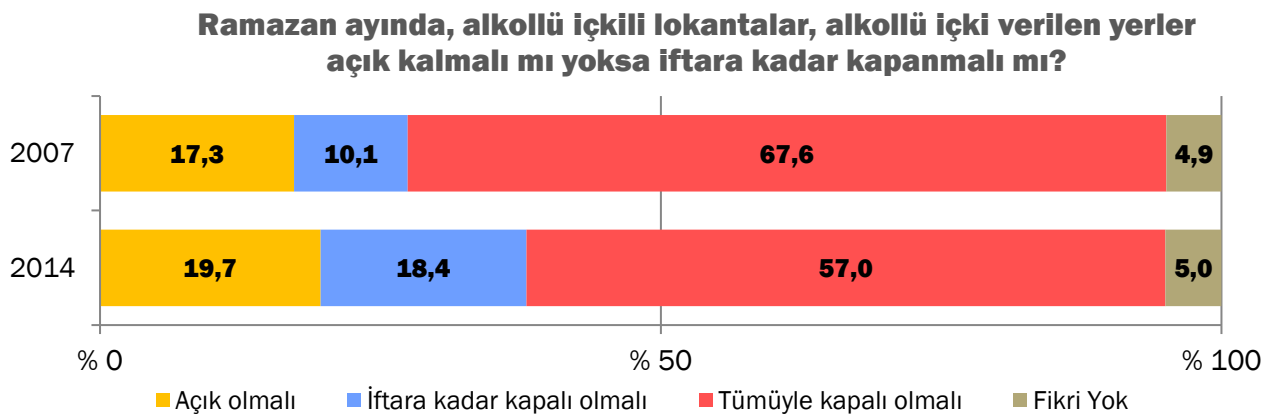
Ramazan ayında gündeme gelen tartışmalardan biri de Ramazan süresince lokanta gibi yemek satan yerlerin ve alkollü içki satan lokantalar, eğlence yerleri gibi işletmelerin açık olup olmaması. Deneklere bu konuyla ilgili 2 soru yönelttik.

- "Ramazan ayında, lokantalar/yemek yenen yerler gündüz açık kalmalı mı, yoksa iftara kadar kapanmalı mı?"
- "Ramazan ayında, alkollü içkili lokantalar, alkollü içki verilen yerler açık kalmalı mı, yoksa iftara kadar kapanmalı mı?"

Aşağıda 2007 yılında da sorduğumuz bu sorulara verilen cevapların kıyaslamasını görebilirsiniz.

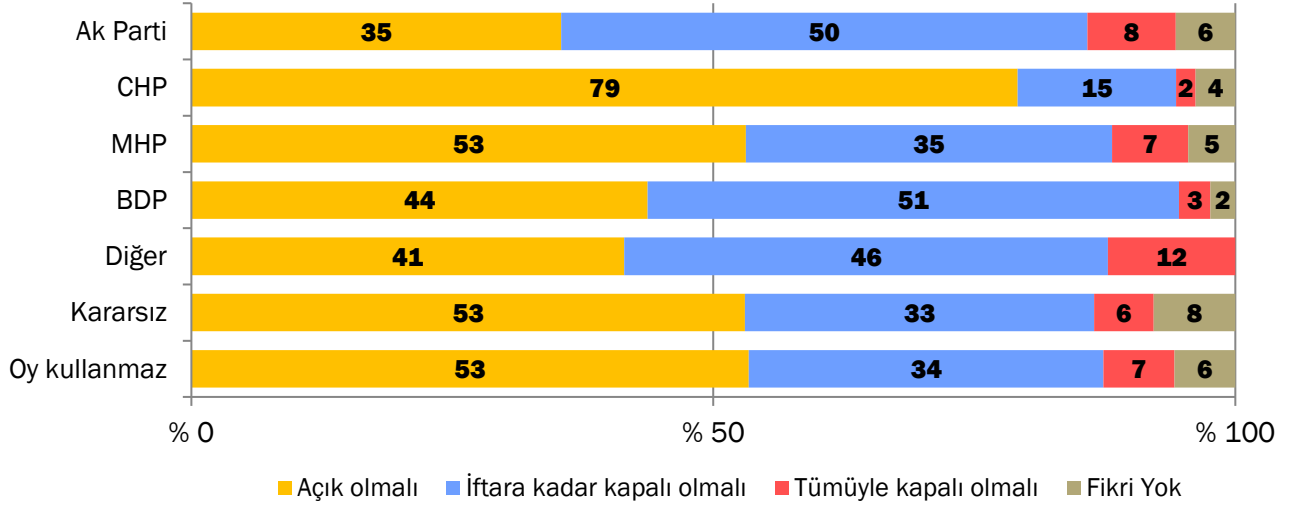

2007 yılı ile 2014 yılını kıyasladığımızda genel olarak daha özgürlükçü yanıtlar verildiğini, kapalı olması gerektiğini düşünen sayıca küçük kesimin neredeyse yarıya indiğini söyleyebiliriz. Toplumun Ramazan'da lokantalara, yemek yenen yerlere karşı alkollü içki satan yerlere kıyasla daha fazla hoşgörüsü olduğunu görüyoruz. İçkili lokantaların Ramazan'da en azından iftara kadar kapalı olması beklentisi daha yüksek olsa da, son 7 yıl içinde tümüyle kapalı olmasını bekleyenlerin 11 puan azaldığı ve iftara kadar kapalı olmasını uygun bulanların 8 puan arttığı görülüyor.

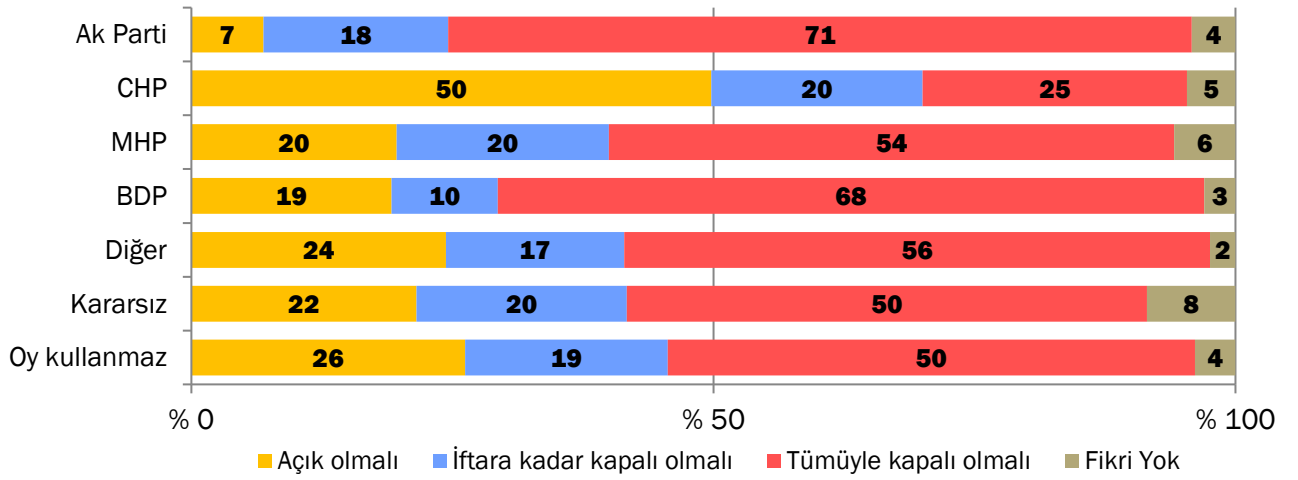

Ramazan ayında, lokantalar/yemek yenen yerler gündüz açık kalmalı mı yoksa iftara kadar kapanmalı mı?

Tutumlara siyasi parti tercihlerine göre baktığımızda CHP seçmeni 5'te 1 oranda yemek yenen yerlerin açık olması gerektiğini belirtmiş ve bu hususa en az desteği yüzde 35 ile Ak Parti seçmeni veriyor. Ancak BDP ve Ak Parti seçmenlerinin yarısı bu yerlerin iftara kadar kapalı olması yönünde görüş belirtmişlerdir.

Ramazan ayında, alkollü içkili lokantalar, alkollü içki verilen yerler açık kalmalı mı yoksa iftara kadar kapanmalı mı?

- Gençler yaşlılara göre,
- Eğitim düzeyi yüksek olanlar daha düşük eğitimlilere göre,
- Modernler sırasıyla geleneksel muhafazakarlara ve dindar muhafazakarlara göre,
- Örtünmeyenlere örtünenlere göre,
- Türkler Kürtler'e göre,
- Aleviler Sünniler'e göre,
- İnançsızlar inançlılara göre,

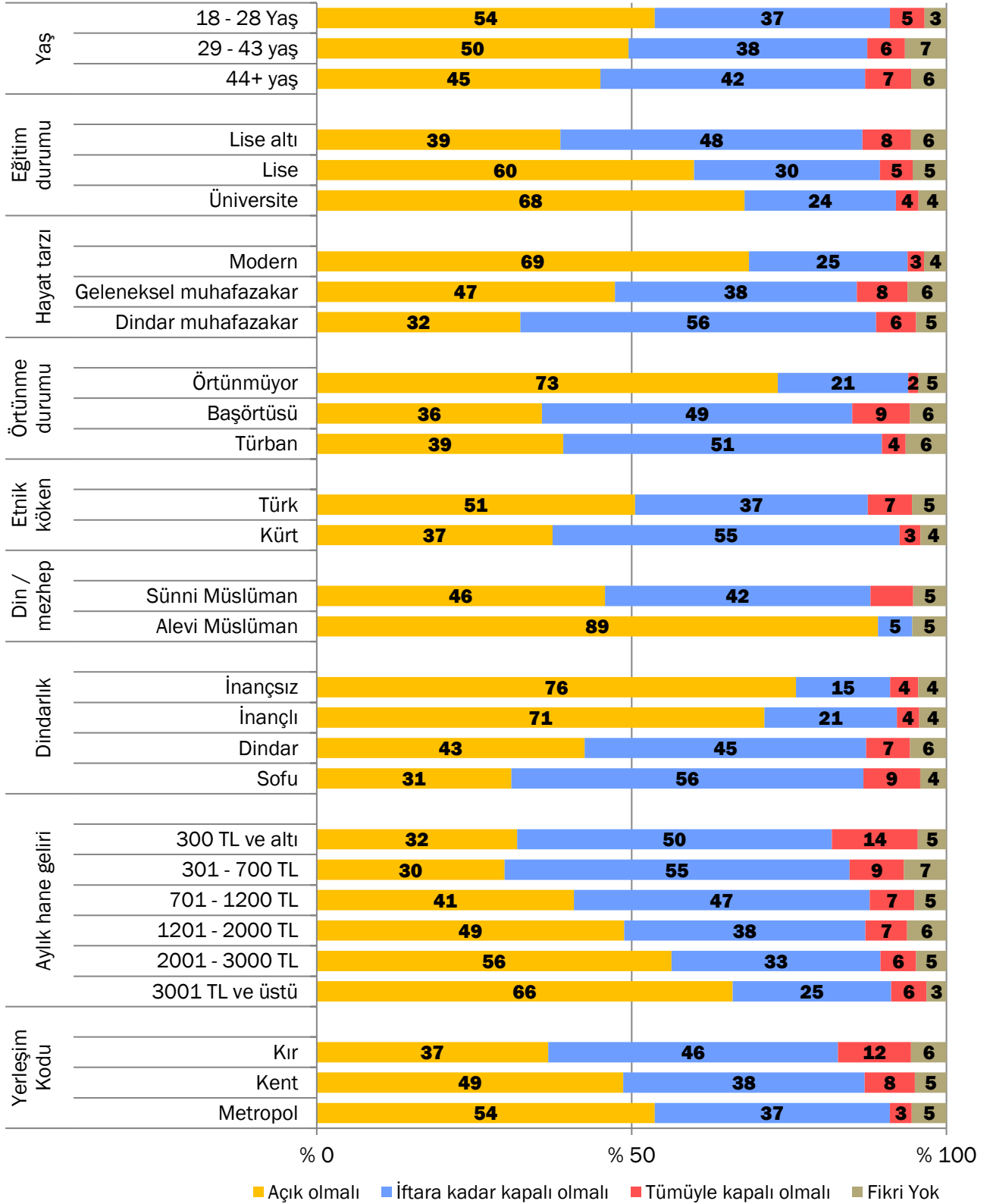

- Gelir düzeyi yüksek olanlara düşük gelirlilere göre,
- Metropollerde yaşayanlar sırasıyla kentlerde ve kırdaki yaşayanlara göre Ramazan'da lokantalar ve yemek yenen yerlerin açık olması yönünde daha destekleyici görüş belirtmişlerdir.

Bu demografik gruplar, içkili lokantaların ve alkollü içki veren yerlerin açık ve ulaşılabilir olmasına alkolsüz yerlere verdikleri desteğe paralel şekilde ama daha az destek vermişlerdir.

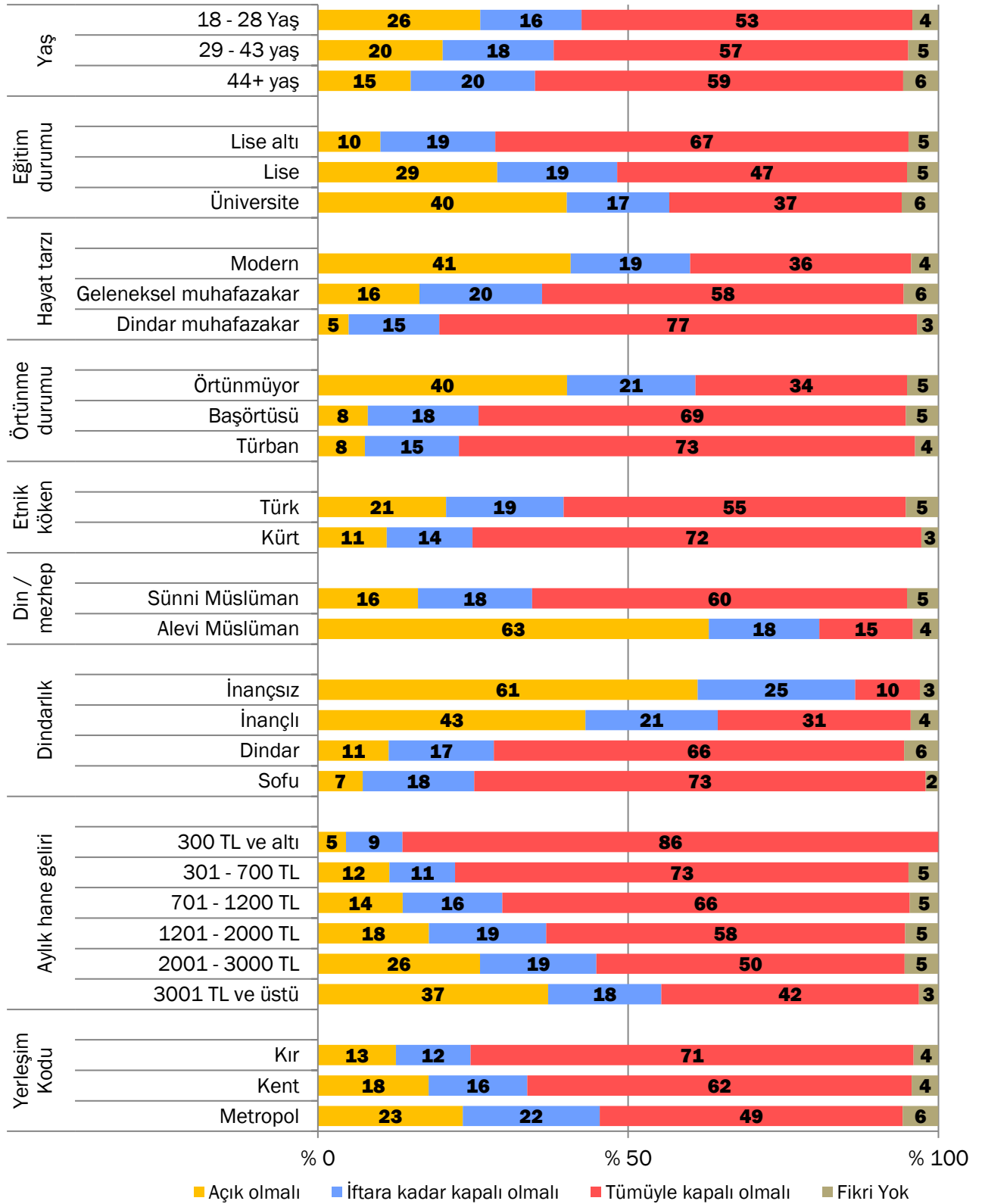

Ramazan ayında, lokantalar/yemek yenen yerler gündüz açık kalmalı mı yoksa iftara kadar kapanmalı mı?

Ramazan ayında, lokantalar/yemek yenen yerler gündüz açık kalmalı mı yoksa iftara kadar kapanmalı mı?

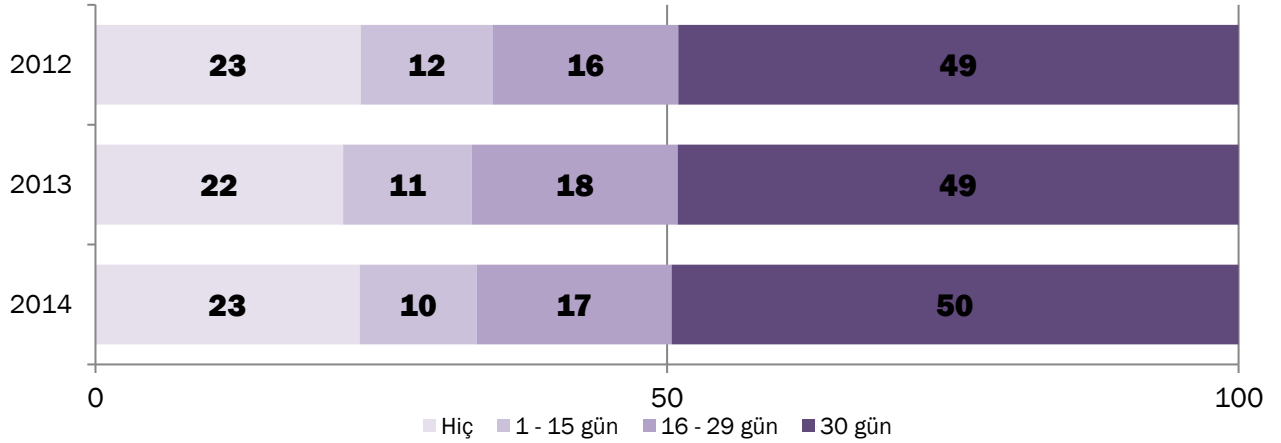

2.3. Ramazan'da İbadet ve Dayanışma

2.3.1. Oruç tutma sıklığı

İnsanların Ramazan aylarını ve bayramları nasıl yaşadıklarını olarak ele aldığımız bu ayki tema kapsamında, oruçla ilgili iki yıldır sorduğumuz soruyu tekrarladık. Geçtiğimiz Ramazan ayında insanların yarısı 30 gün oruç tuttuğunu, dörtte biri ise hiç tutmadığını söylüyor. Bu oranlar ve ortalama süre olan 20 gün, son iki yıldır değişmemiş.

Ramazan'da kaç gün oruç tuttunuz?

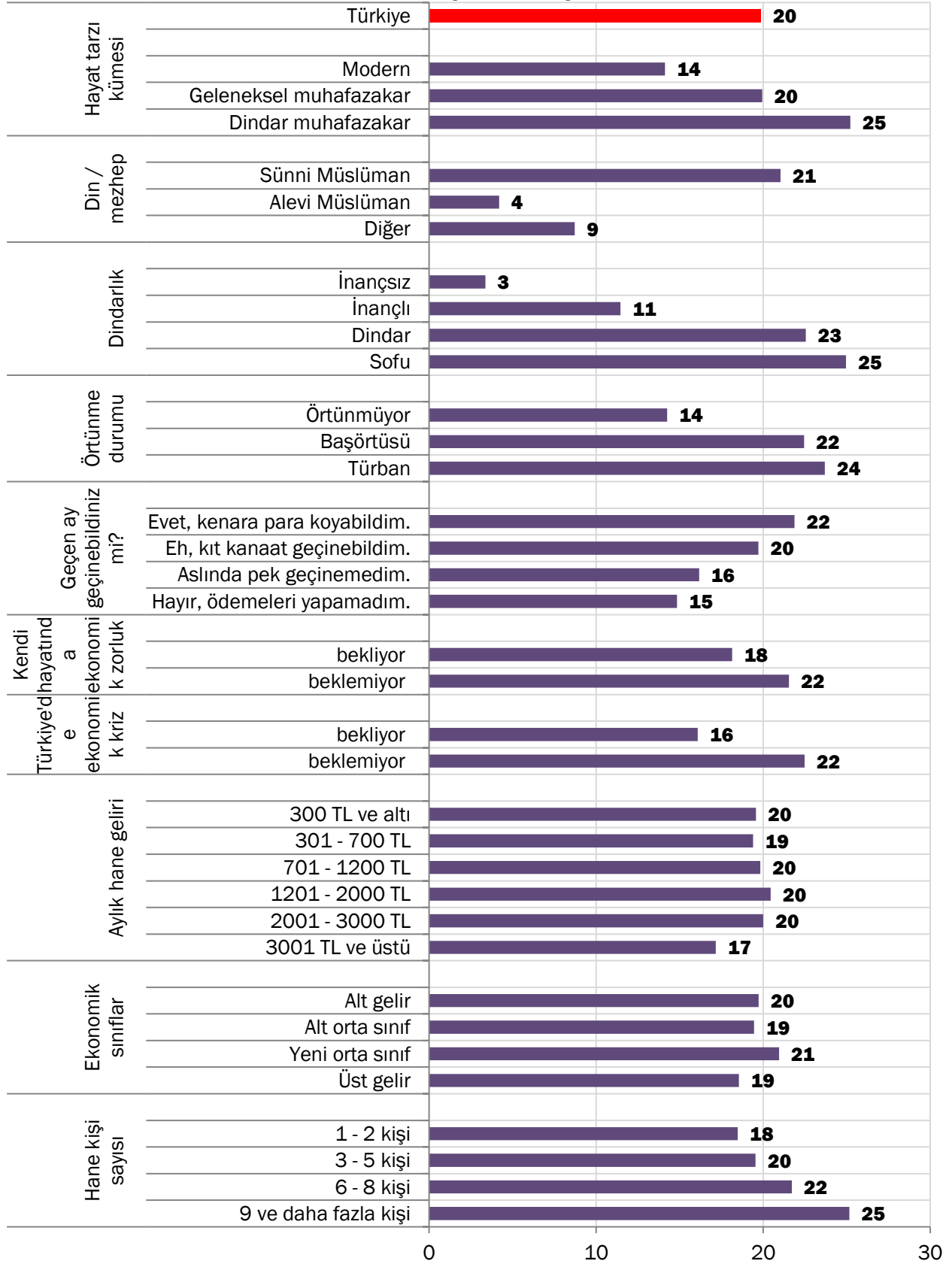

Kimlerin daha uzun, kimlerin daha kısa sürelerde oruç tuttıklarına baktığımızda, yine son iki yıldaki profile göre önemli değişiklik olmadığını ve kısmen beklenen farkların oluştuğunu görüyoruz.

- Oruç süresini en çok üç faktör etkiliyor: Mezhep, hayat tarzı ve dindarlık.
- Sünnilerde oruç tutulan gün ortalaması 21 olduğu halde, Aleviler arasında bu oran 4 gün. Yüzde 74'ü hiç tutmamış. Farklı inançların ibadete yansması bu noktada çok net olarak görülebiliyor.
- Kendini dindar muhafazakar olarak tanımlayanlar ortalama 25 gün (yüzde 71'i 30 gün) oruç tutuyor. Halbuki bu süre geleneksel muhafazakarlar arasında 20'ye, modernler arasında 14'e düşüyor.
- Kadınlar 21 gün ortalamasıyla erkeklerden biraz daha fazla oruç tutuyor. Ev kadınları da başkalarına kıyasla daha uzun süre oruç tutuyorlar.
- Haneler kalabalıklaştıkça oruç süreleri artıyor. Bunda 1-2 kişilik hanelerin daha çok emeklilerden ve modernlerden oluşmasının, kalabalık haneler aynı zamanda daha dindar olmasının da etkisi bulunuyor.
- Metropollerde, kentlerde veya kırsal kesimde oruç tutma süresi değişmiyor.
- Oruç süresi gelire pek değişmese de en yüksek gelire sahip olanlar arasında biraz düşüyor. Buna karşılık insanlar geçinebildiklerini ne kadar çok düşünüyor ve kriz beklemiyorlarsa, oruç tutma süreleri de o kadar artıyor. Muhafazakarlıkları sık sık vurgulanan Yeni Orta Sınıf'ın 21 günle en uzun süre oruç tutan sınıf olması da dikkat çekiyor.
- Eğitimin pek etki etmemesi çarpıcı: Üniversiteliler ortalama sadece bir gün daha kısa oruç tutmuş.

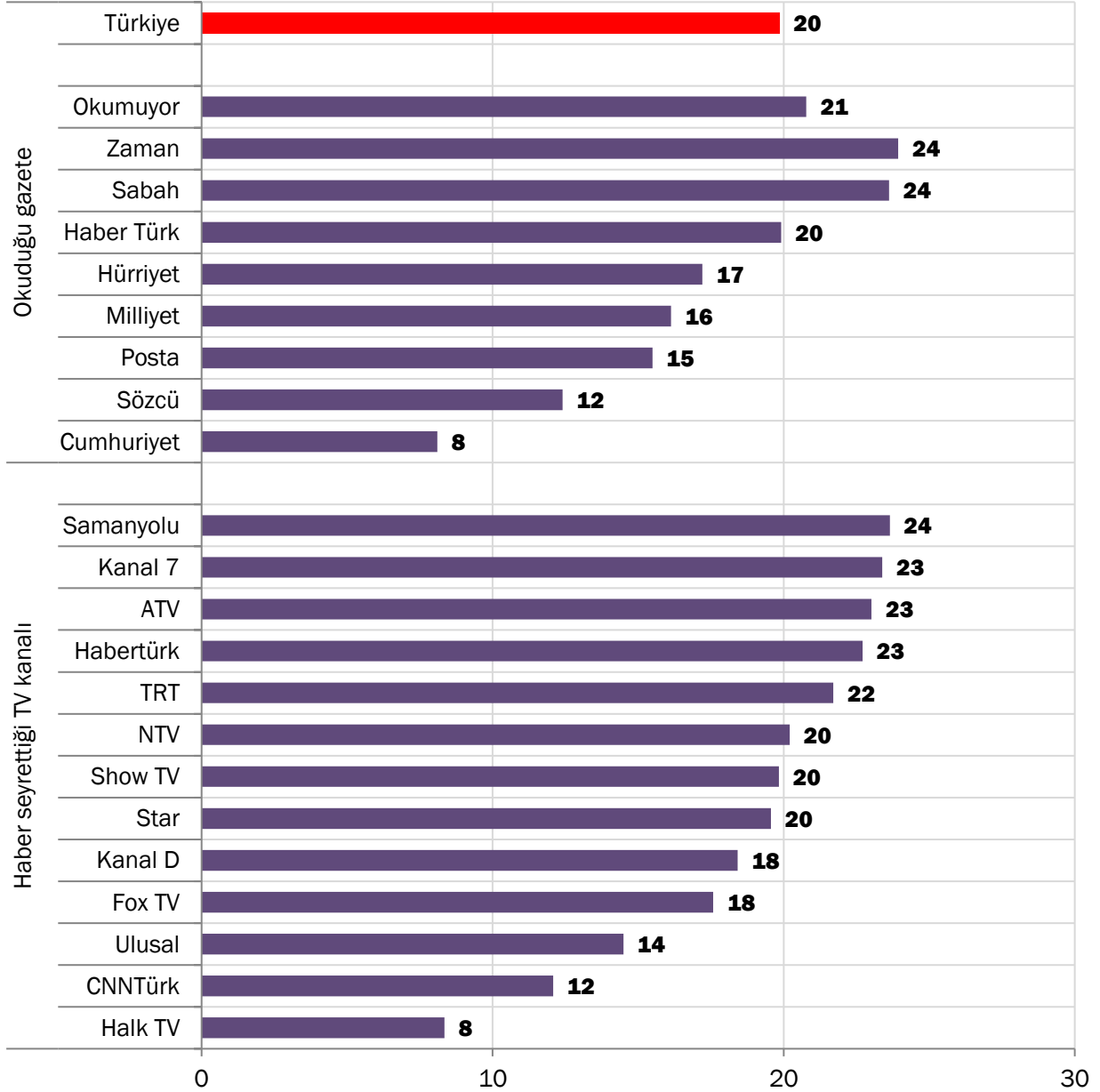

Ramazan'da kaç gün oruç tuttunuz?

Ramazan'da kaç gün oruç tuttunuz?

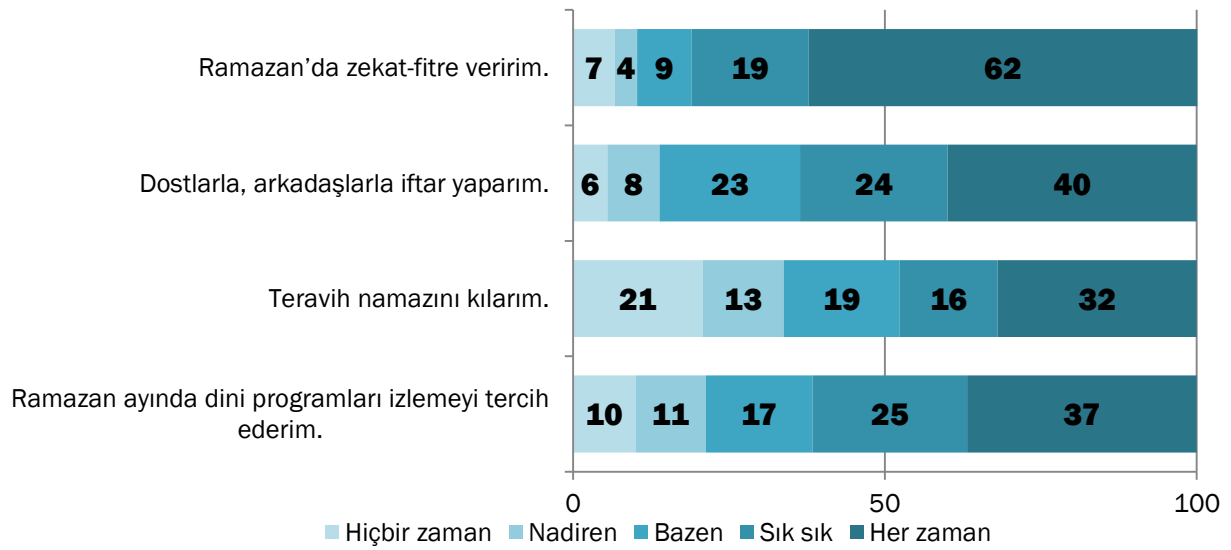
Hayat tarzıyla yakından ilişkili olduğunu bildiğimiz haber kanalı ve gazete tercihleri de oruç süreleriyle yakında ilişkili. Halk TV, Sözcü ve Cumhuriyet'i takip edenler ortalama 8 ila 12 gün oruç tutarlarken, Zaman, Sabah, Samanyolu, Kanal 7 gibi mecraların takipçilerinde bu süre 23-24'e çıkıyor. En laik ve en dinden uzak izleyici/okuyucuların dahi bir kısmının bir süre oruç tutuyor olduğunu vurgulamakta, hiç ibadet etmeyen kesimler olmadıklarını not etmekte fayda bulunuyor.

Ramazan tek başına oruç tutmaktan ibaret olmayan kendi iç ritüelleri ve ibadetleriyle bir araya gelme, dayanışma ayıdır. Bu ibadet, dayanışma ve yardımlaşma ritüellerinden birkaçı olan fitre vermeyi, iftar yemeklerine katılmayı ve teravih namazı kılmayı görüştüğümüz kişilerin ne sıklıkla gerçekleştirdiklerini sorduk.

Fitre sadece Ramazan'a özel bir yardımlaşma, dayanışma ibadetidir. Zekatı Ramazan ayı içerisinde vermek gibi bir zorunluluk yoktur ve kişi yıl içerisinde istendiği zaman verebilir ama sadece Ramazan'da verildiği şeklinde yanlış bir inanış olduğu için sorularımıza zekatı da dahil ettik.

Ramazan'da İbadet ve Dayanışma

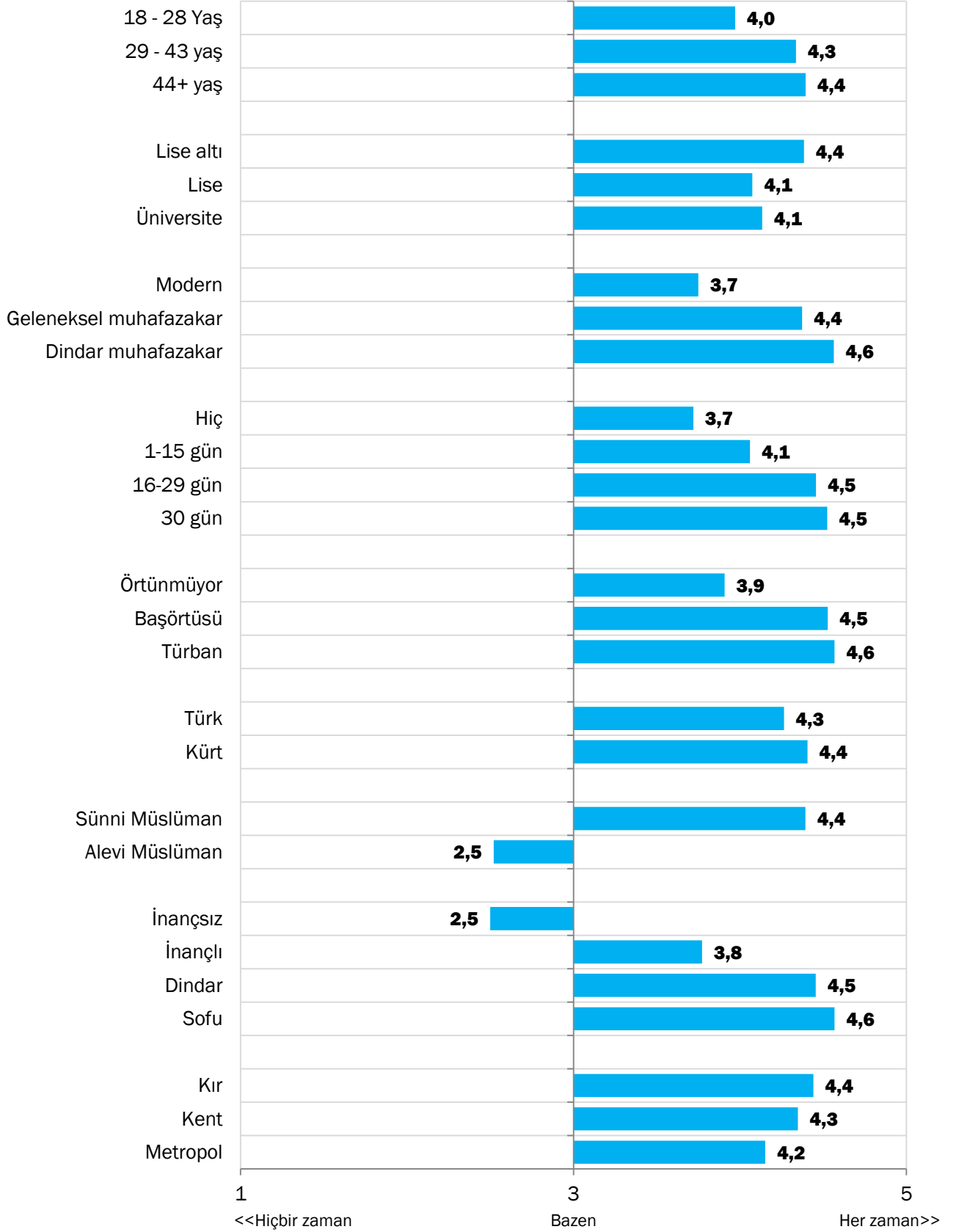
Ramazan'da toplumun yüzde 81'i her zaman veya sık sık zekat-fitre verdiğini, yüzde 64'ü dostlarla iftar yaptığını, yüzde 48'i teravih namazı kıldığını, yüzde 62'si de dini programlar izlemeyi tercih ettiğini belirtiyor.

Tahmin edileceği gibi zekat ve fitre vermekle iftar yemeklerine katılım konusunda Aleviler ve inançsızlar dışındaki demografi gruplarının daha yoğun pratikleri mevcuttur.

Teravih namazı kılmak konusunda ise demografi gruplarının birbirinden oldukça farklı pratikler sergiledikleri görülmektedir.

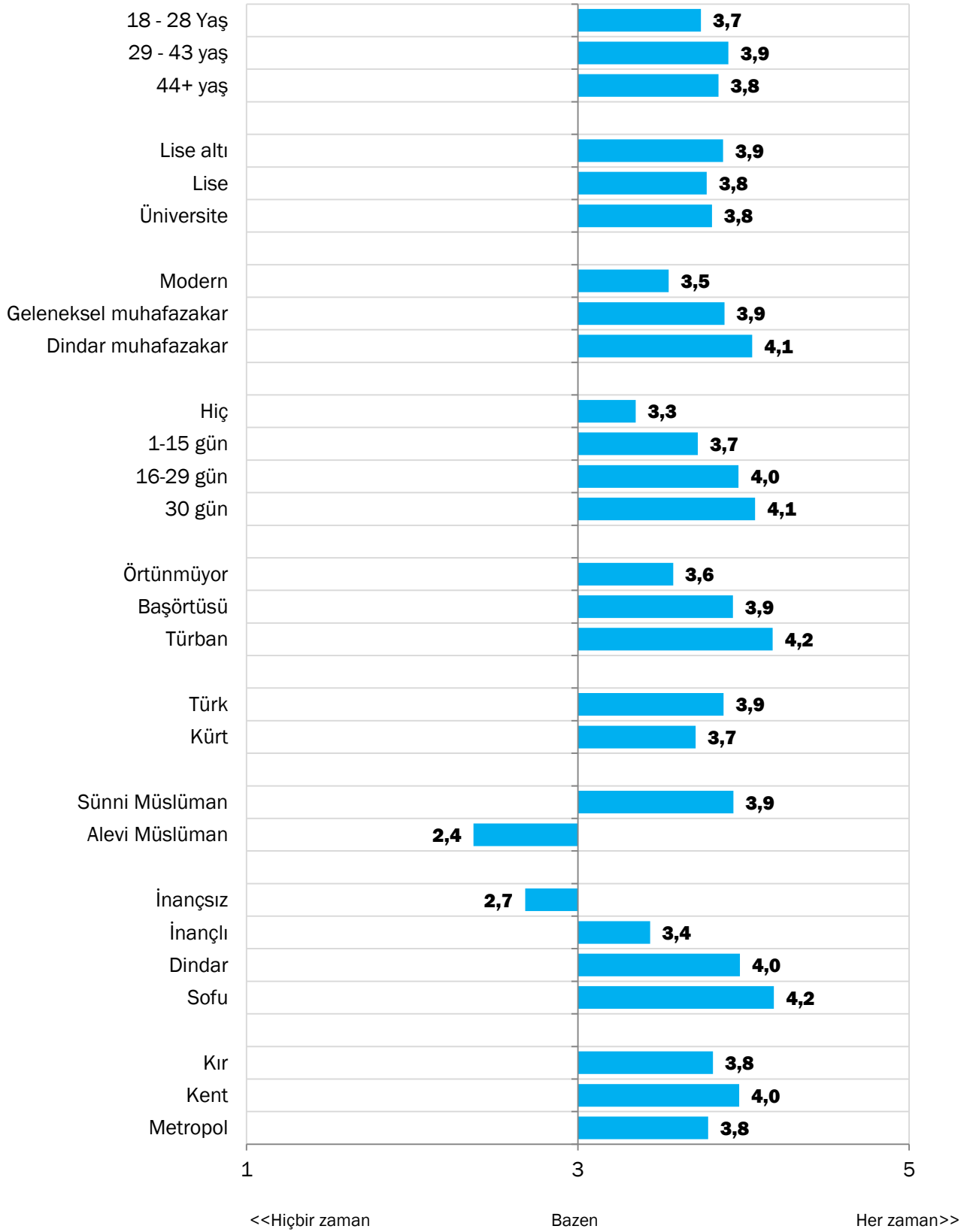

Ramazan'da zekat-fitre veririm.

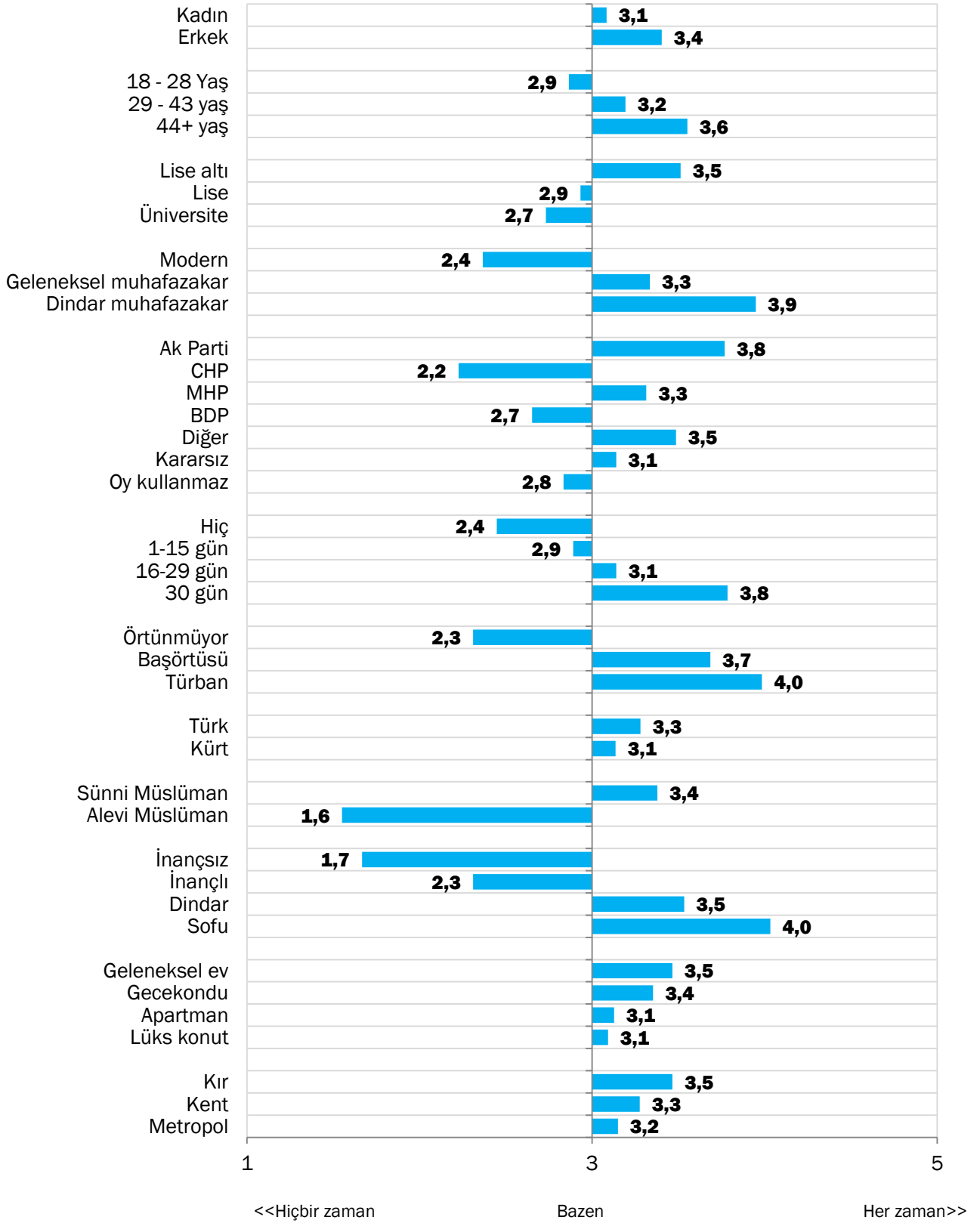

Dostlarla, arkadaşlarla iftar yaparım.

Teravîh namazını kılarım.

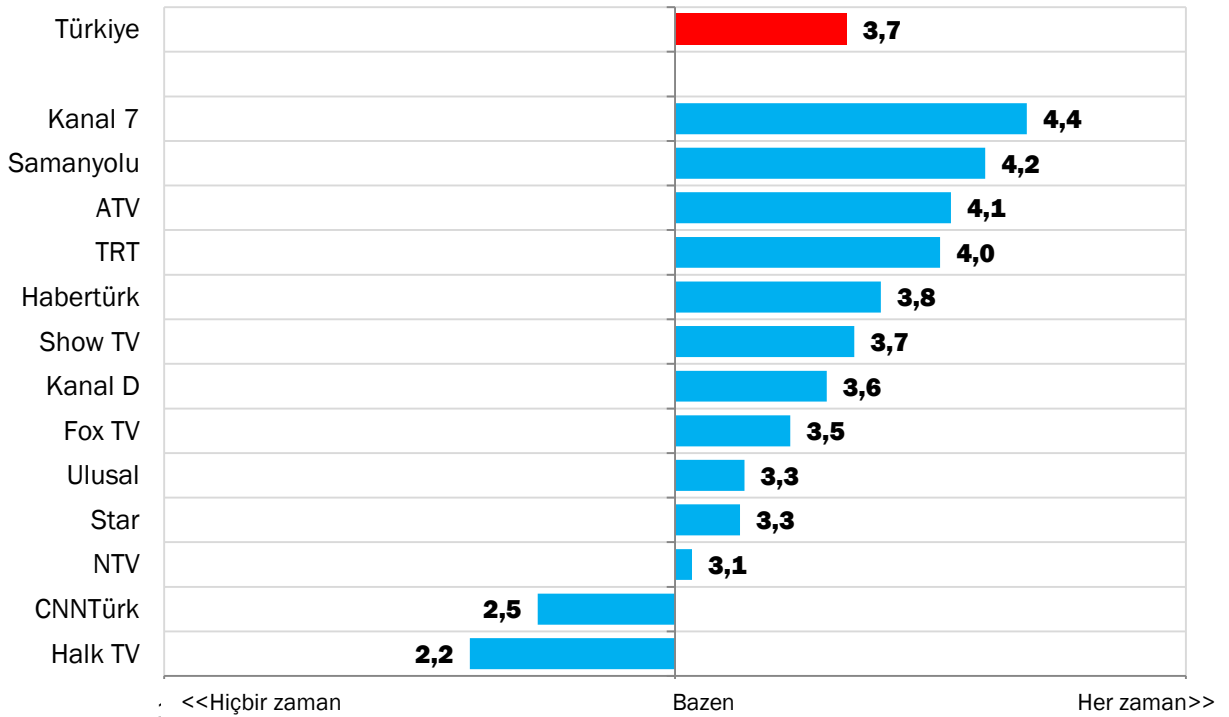

2.3.2. Ramazan'da dini programlar

Türkiye'de her beş kişinin üçü Ramazan ayında televizyonda dini programlar izlemeyi tercih ettiğini söylüyor. Kadınlar ve özellikle ev kadınları, daha düşük eğitimi ve daha düşük gelirli olanlar, alt sınıftan olanlar ve kırsalda yaşayanlar ve elbette daha dindar olanlar başkalarına kıyasla daha sık dini program izliyor.

Televizyon kanallarının içeriği, dini program izleme alışkanlığını elbette etkiliyor. Aşağıdaki grafik kanal tercihleri göre dini program izleme sıklıklarını gösteriyor. Ancak burada gösterilen kanalların “haber izlemek için tercih edilen” kanallar olduğunu, dolayısıyla da daha ziyade siyasi aidiyete işaret ettiğini hatırlatalım. Dini program yayınlayıp yayınlamamaları veya sıklığı dikkate alınmıyor.

Kanal tercihine göre Ramazan'da dini program tercih etme sıklığı

Kanal 7, Samanyolu, ATV ve TRT kanallarının gibi oldukça dindar olduğunu bildiğimiz izleyicileri, dini programları da Ramazan'da sık sık izliyorlar. Habertürk izleyicileri de ortalamanın üstünde sıklıkta izliyorlar. En az izleyenlerse Halk TV ve CNNTürk izleyicileri ve ortalamanın biraz üstünde olan NTV.

Dini program izleyenlerin profilini daha iyi anlamak üzere, bir de “sık sık” veya “her zaman” tercih ettiklerini belirtenler arasındaki dağılımı ele alacak olursak, yüzde 45'i 44 yaşın üzerinde; yüzde 70'i en fazla ortaokul düzeyine eğitim almış; yarısı en dindarların izlediği Kanal 7, Samanyolu, TRT ve ATV kanallarından birinden haber takip ediyor; altıda beşinin kendisi veya eşi örtünüyor; aralarında alt gelir sınıfından olanlar daha fazla olsa da bu fark çok belirgin değil ve elbette oldukça daha dindarlar.

2.4. Ramazan / Şeker Bayramı

Ramazan'ı takip eden bayrama laikler Şeker Bayramı, muhafazakarlar ise Ramazan Bayramı adını vermeyi tercih ediyor. Nitekim bu ayrım birkaç yıl önce laiklerin ağırlıkta olduğu medyada ve reklam dünyasında, muhafazakar kesimlerin ağırlığının artmasıyla gündem konusu olmuştu. Bu ayki araştırmaya göre Türkiye'de insanların yüzde 80'i Ramazan Bayramı, yüzde 14'ü ise Şeker Bayramı adını vermeyi tercih ediyor. Bir de Şükür Bayramı adı veren bir kesim bulunuyor.

Geçtiğimiz bayramı siz nasıl adlandırıyorsunuz?	Yüzde
Ramazan Bayramı	79,8
Şeker Bayramı	13,7
Şükür Bayramı	6,5
Toplam	100,0

Şeker Bayramı adını en çok kendini inançsız olarak tanımlayanlar (yüzde 56), Alevi Müslümanlar (yüzde 50) ve yine kendini modern olarak tanımlayanlar (yüzde 25) kullanıyor. Zaten Şeker Bayramı adını verenlerin yarısı modernlerden oluşuyor.

Şükür Bayramı adıyla hiç bir kümede çok büyük oranda kullanılmıyor ancak alt gelir grubunda ve daha düşük eğitimliler arasında ortalamaya göre biraz daha yaygın. Ancak bu, Ramazan Bayramı adını en fazla kullanan küme olan Kürtler'den kaynaklanmıyor.

2.5. Bayramda Alışveriş

Bayramlar insanların sadece ibadet veya bayramlaşma alışkanlıklarını değiştirmekle kalmıyor, bayramlık alışverişi, ağırlama, bayramlaşma gibi nedenlerle giderlerini de artırıyor. “Bayramlarda daha çok alışveriş yaptığımız için giderlerimiz artar” cümlesine görüştüğümüz insanların beşte dördü katılıyor. Nitekim her üç kişiden ikisi ailece sık sık veya her zaman bayram alışverişi yaptığını belirtmiş.

Buna karşılık bayram masraflarının artmasına bir çare olarak bankadan kredi alma fikri çoğu insana cazip gelmiyor, sadece yüzde 16, yani altı kişinin biri bayram masrafları için banka kredisi kullanılabileceğini düşünüyor. Üstelik bayram kredisi kullanılmasına karşı olanların çok büyük çoğunluğunu (yüzde 79) bayramda giderleri artarlardan oluşturuyor.

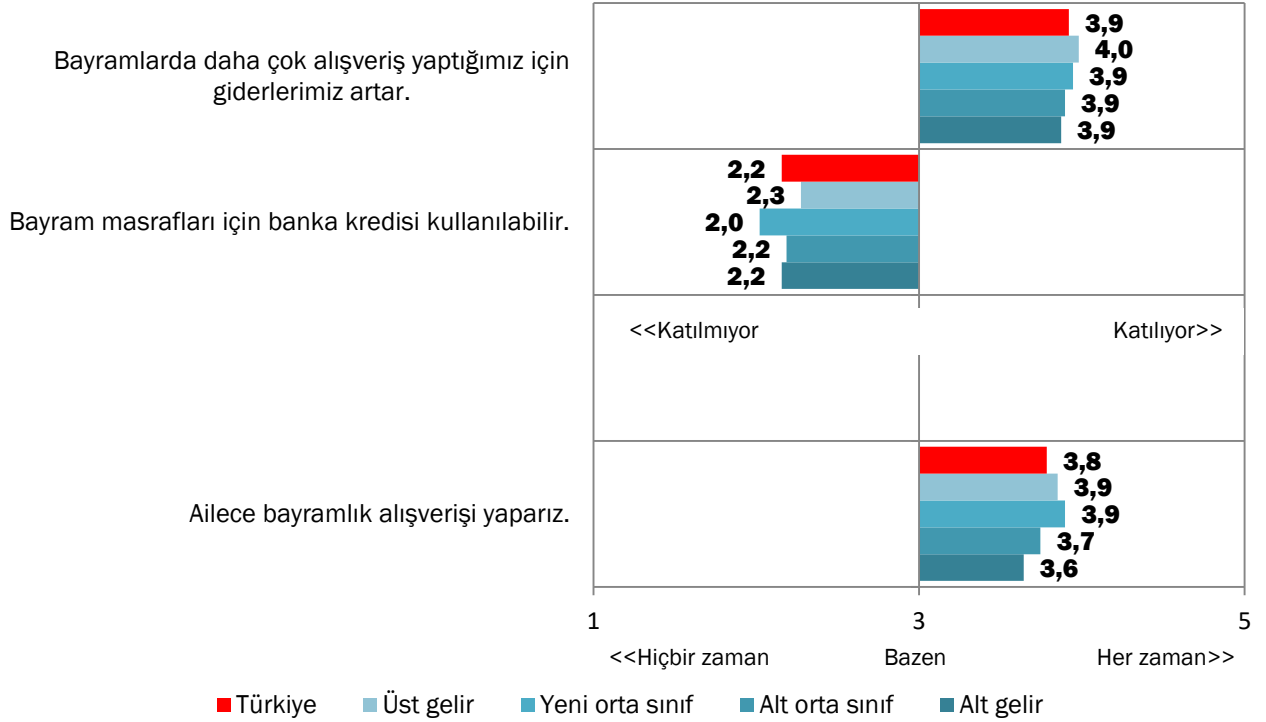
Bayramlarda daha çok alışveriş yaptığımız için giderlerimiz artar.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	1,6
Katılmıyorum	10,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	7,8
Katılıyorum	56,2
Kesinlikle katılıyorum	23,9
Toplam	100,0

Ailece bayramlık alışverişi yaparız.	Yüzde
Hiçbir zaman	6,8
Nadiren	9,5
Bazen	21,0
Sık sık	25,4
Her zaman	37,3
Toplam	100,0

Bayram masrafları için banka kredisi kullanılabilir.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	26,9
Katılmıyorum	45,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	11,6
Katılıyorum	14,3
Kesinlikle katılıyorum	2,0
Toplam	100,0

Bayram alışverişi

Ailelerin gelirleri artıp sınıfları yükseldikçe, biraz daha fazla bayram alışverişi yapıyorlar ve giderleri artıyor. Bayram alışverişi yapma sıklığı da benzer bir artış gösteriyor. Banka kredisi kullanma fikrindeyse bu tür bir ilişki tam olarak görülmesi de yeni orta sınıfın bu fikre biraz daha fazla karşı olması, önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

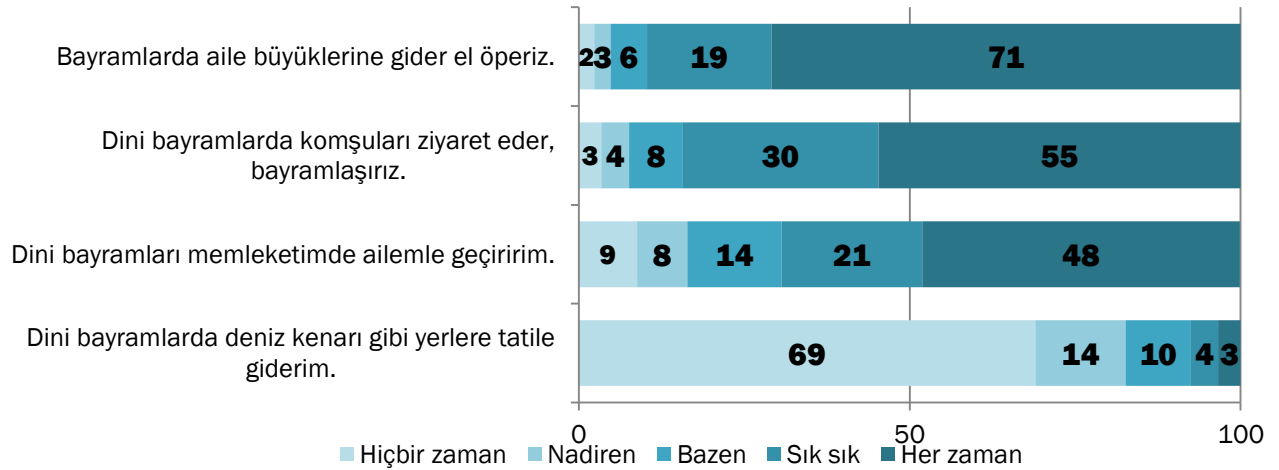

2.6. Bayramda Bayramlaşma ve Tatil

Araştırmanın bulguları, Türkiye’de toplumun geneli için bayramlarda bayramlaşmanın ve aile büyüklerini ziyaret etmenin çok önemli ritüeller olduğunu gösteriyor. Toplumun yüzde 90’ı sık sık veya her zaman aile büyüklerine gidip el öpüyor ve yüzde 85’i yine sık sık veya her zaman komşularla bayramlaşıyor. Bunlarla birlikte bayramı memlekette aileyle geçirmek de toplumu çoğunluğu için yerleşik alışkanlıklar.

Bayramlar aynı zamanda tatile gitmek, denize gidebilmek için fırsat olarak görülür. Ancak bayramı fırsat bilip deniz tatili yapanlar yüzde 8 oranında. Deniz tatili için “bazen” diyen yüzde 10’luk kesim de eklendiğinde, bayramlarda deniz tatili yapan kesim, yetişkin nüfus içinde 9 milyon kişi olarak tanımlanabilir.

Bayram adetleri

Bayram alışkanlıklarını en çok yerleşim türü ve hayat tarzı etkiliyor. Kırsal kesimlerde yaşayanlar aile büyükleriyle ve komşularla daha sık bayramlaşıp memleketlerinde daha sık kalıyorlar. Buna karşılık metropollerde bu ritüeller biraz zayıflıyor ve deniz tatiline gidenler artıyor. İstanbul’da yaşayanlar ve özellikle de İstanbul’da doğmuş olanlar arasında bu etki daha net şekilde görülebiliyor. Hayat tarzıysa beklenen etkiye sahip: dindar muhafazakarlar ritüelleri daha sık gerçekleştirirken, modernler yine yoğun olarak yapsalar da daha az yapıyorlar ve tatile gitmeye daha meyilliler.

2.7. Kurban Kesme

Kurban bayramında kurban kesmeyi düşünüyor musunuz?	Yüzde
Evet	57,1
Maddi durumuma göre karar vereceğim	28,7
Önümüzdeki bayramda kesemeyeceğim.	7,0
Kurban kesmeyeceğim ama yardım kuruluşlarına bağış yapacağım.	1,8
Ben/biz kurban kesmeyiz.	5,3
Toplam	100,0

Bu ayki araştırmada Ramazan'a ve bayrama yönelik soruları, Ramazan/Şeker bayramının hemen ardından sorduk. Ancak bir de ileriye dönük bir şekilde, bir sonraki bayramda kurban kesmeyi düşünüp düşünmediklerini sorduk. Toplumun yarısından biraz fazlası kurban kesmeyi planlıyor ve üçte biri niyetli olduğunu, ancak maddi durumuna bakarak karar vereceğini belirtiyor. Hiç kurban kesme alışkanlığı olmayanlar yüzde 5 oranında.

2.8. Farklı Grupların Ramazan ve Bayramı Yaşayışları

Elbette bu ayki Ramazan/bayram teması çerçevesinde sorduğumuz soruların çoğunluğu, Müslümanların, hatta Sünni Müslümanların alışkanlıklarını, görüşlerini ve ritüellerini ele almayı hedefliyordu. Aleviler ve gayrimüslimler için bu soruların önemli bir kısmı aslında geçersiz kaldı. Araştırma bulgularına göre Aleviler yetişkin nüfusun yüzde 5'ini (bu araştırmada yüzde 5,5) oluşturuyor¹. Gayrimüslimler ise sayılarının düşüklüğünden dolayı bu kapsamdaki bir araştırmada ne yazık ki dikkate alınmıyor ve kendini Caferilik gibi Müslümanlığın diğer mezheplerinden sayan Müslümanlarla ve dinsiz olduğunu belirtenlerle birlikte "diğer" kategorisine yazılıyorlar (bu araştırmada yüzde 1,8).

Ancak bu araştırma Alevilerin Ramazan'la ve bayramla ilişkisi hakkında oldukça net bir resim ortaya koyuyor. Çoğu ibadet ve ritüel Aleviler için birşey ifade etmezken, bazılarının Alevilik'te de var olduğunu görebiliyoruz.

Bu bölümde benzer şekilde farklı hayat tarzına sahip grupların, kadınların ve erkeklerin ve farklı dindarlık seviyesinde olan insanların birbirlerinden ne şekilde farklılaştığı ele alınıyor.

¹ Alevilerin toplum içindeki bu oranı, Barometre araştırmalarında anketöre Alevi olduğunu belirtenlerin yetişkin nüfus içindeki oranıdır. Alevilerin oranının daha yüksek olabileceği ve anketörlere mezheplerini belirtmek istemeyenler bulunduğunu belirtenler olsa da, Alevi nüfusun olası gerçek büyüklüğü hakkında bilimsel çalışma bulunmamaktadır.

2.8.1. Aleviler: Farklılığa saygı bekliyorlar

Ramazan ve bayramı ele almadan önce Alevilerin demografik profilini kısaca hatırlatalım. Genelden biraz daha genç ve daha eğitilmişler. Yüzde 62'si kendini modern olarak tanımlıyor ve modernlerin yüzde 14'ünü oluşturuyorlar. Üçte ikisi örtünmüyor. Kadınlarının ortalamaya kıyasla daha yüksek bir oranı çalışıyor. Ancak üçte biri kendisini dindar veya sofı olarak tanımlıyor. Gelirleri biraz daha yüksek ve oturdukları yerleri biraz daha lüks (apartman ağırlıklı) olsa da, ekonominin geleceği konusunda daha endişeliler. Siyasi konuları çok net: Yüzde 77'si CHP'ye oy veriyor ve CHP seçmeninin dörtte birini oluşturuyorlar. Yüzde 21'i haberleri Halk TV'den takip ediyor.

Alevilerin özellikle Ramazan'daki ibadetleri çok daha az yerine getirdikleri, bayram gündelik ritüellerde yer tutsa da Sünniler'deki kadar önemli olmadığı görüyoruz. Ayrıca Ramazan davulu ve içkili-içkisiz lokantalar gibi farklı inançları olanlara dayatma olarak nitelendirilebilecek konularda çok net tavra sahipler.

Alevilerin yüzde 74'ü hiç oruç tutmamış, 30 gün tutan yüzde 7'de kalıyor. Yüzde 40'ı hiç zekat veya fitre vermezken, yüzde 29'u her zaman veya sık sık veriyor. Yüzde 85'i zekat-fitre verdiğini belirten Sünnilerden oldukça farklı alışkanlıkları var. Yüzde 39'ü arkadaşlarla hiç iftar yapmıyor, yüzde 73'ü hiç teravih namazı kılmıyor ve hiç bayram namazına gitmiyor. Ancak yüzde 18'i Ramazan'da dini program izliyor.

Genelde insanların yüzde 41 Ramazan davulunu gereksiz bulurken, Alevilerin yüzde 70'i gereksiz buluyor. İnsanların oruçluymuş gibi davrandıkları görüşü Aleviler arasında biraz daha yaygın olsa da önemli bir fark değil. Yine orucun verimi düşürdüğü fikrine de 7 puan daha fazla katılıyorlar.

Lokantaların Ramazan'da kapalı olması konusunda hassaslar: Yüzde 89'i lokantaların, yüzde 63'ü içkili lokantaların açık olması gerektiği görüşünde. Sünnilerdeki yüzde 45'lik ve yüzde 16'lık oranlarla karşılaştırıldığında fark daha da bariz hale geliyor. Ancak yüzde 15'i içkili lokantaların kapalı olması gerektiği görüşünde.

Bayramın Aleviler için Ramazan'a kıyasla daha önemli olduğu görülebiliyor. Ramazan ve bayramların toplumsal barış için en önemli ritüeller olduğuna dörtte üçü katılıyor. Sadece yüzde 8'i karşı çıkıyor. Yani Sünniler kadar güçlü olmasa da önemsiyorlar.

İlkine yarısının Ramazan, yarısının Şeker bayramı adını verdiği bayramlarda Alevilerin masrafları başkaları gibi artıyor ve bayram kredisine bakışları farklı değil. Türkiye genelinde insanların yüzde 63'ü, Alevilerinse yüzde 48'i ailece bayram alışverişi yapıyor.

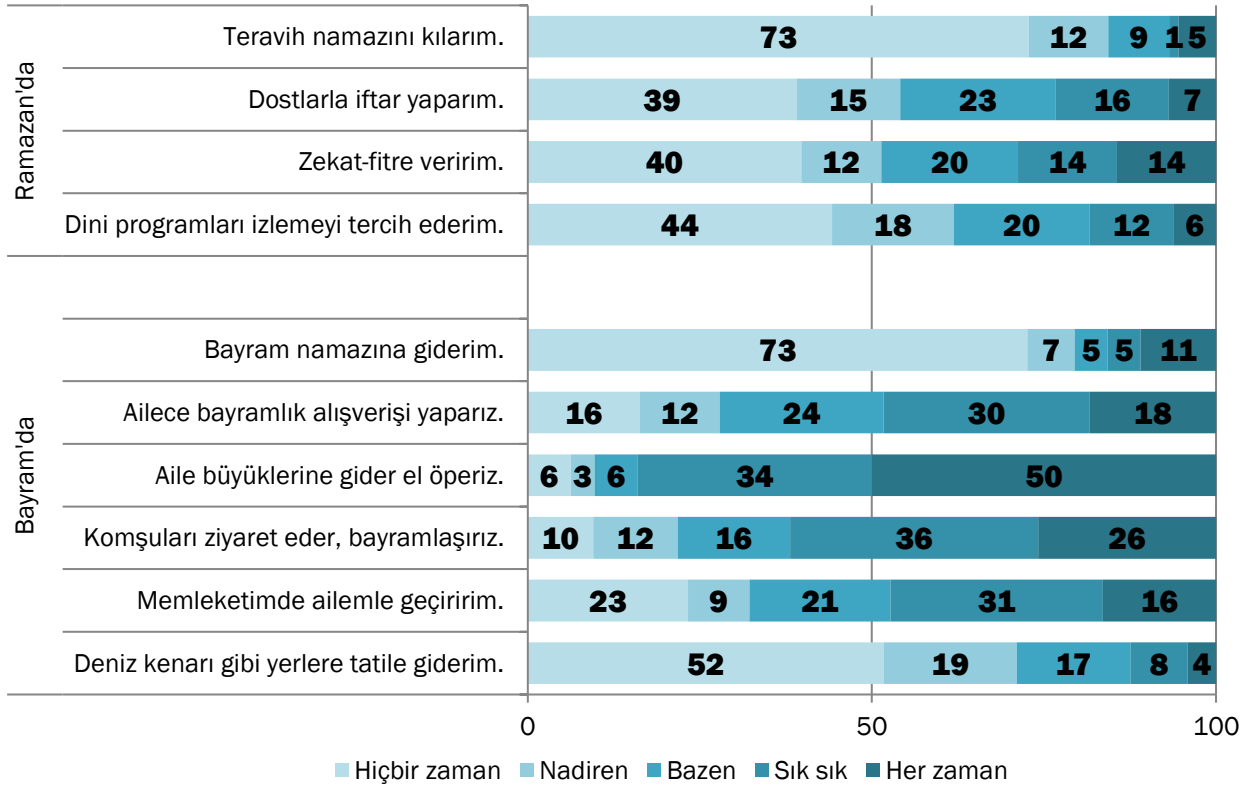
Büyüklerin elini öpmek, komşularla bayramlaşmak, bayramı memlekette geçirmek gibi adetler Alevilerin en az yarısında var ama Sünnilere göre kayda değer biçimde daha düşük. Tatile gitmeyle 5 puan artışla yüzde 12 oranında.

Kurban kesmek de Alevilerin daha az gerçekleştirdikleri bir ibadet biçimi: Yüzde 27'si "biz kurban kesmeyiz" diyor.

Bayramlarda aile büyüklerine gider el öperiz.	Din / mezhep		
	Sünni Müslüman	Alevi Müslüman	Türkiye
Hiçbir zaman	2	6	2
Nadiren	2	4	3
Bazen	5	6	6
Sık sık	18	34	19
Her zaman	72	50	71
Toplam	100	100	100

Aleviler'de Ramazan ve Bayram

2.8.2. Modernler: Geleneklerden kopuk değiller

Neredeyse her konuda farklı düşünen ve davranan üç hayat tarzına kümesinin, dini pratiklerde de ayrışıyor ama görüşlerin çok da farketmediği görülüyor. Bu bölümde, diğer birçok açıdan olduğu gibi Ramazan ve bayramındaki ibadet ve alışkanlıkları Türkiye genelinden farklı olmayan geleneksel muhafazakar kümesi incelenmiyor, dinle ilişkileri daha zayıf olduğu bilinen “Modernler” ve “Dindar Muhafazakarlar” hayat tarzı kümelerine yer veriliyor.

Modernlerin yüzde 39'u hiç, yüzde 30'uysa 30 gün oruç tutmuş. Geneldeki gibi yüzde 64'ü değil, yüzde 55'i arkadaşlarıyla sık sık veya her zaman iftar yapıyor. Yüzde 47'si değil,

yüzde 22'si teravih namazı kılıyor. Aralarında “hiç teravih namazı kılmam” diyenler yüzde 40'la hiç kılmayan dindar muhafazakarların 5 katı. Geneldeki gibi yüzde 81'i değil, yüzde 65'i zekat-fitre veriyor. Yüzde 62 değil, yüzde 34'ü dini program izliyor. Maddi durumuna bakarak karar verecek olanlar dahil, yüzde 75'i kurban kesmek niyetinde. Özetle Ramazan'da toplumun kalanı kadar ibadet etmeseler de, ibadetle ve dayanışmayla hiç ilişkisi olmayan bir küme değil.

Modernler arasında davula itiraz edenler Türkiye genelindeki yüzde 41'in 5 puan üzerinde. Ramazan ve bayramları en önemli gelenekler olarak değerlendirenler genelde yüzde 93'ün 7 puan altında. Oruçluymuş gibi davrananlar olduğu ve orucun verimi düşürdüğü görüşünderse fark yok. Yani hayat tarzı bu tür görüşlerde önemli bir fark yaratmamış gibi görünüyor ama Ramazan'da lokantalar, modernler için önemli bir konu: yüzde 69'u genelde lokantaların, yüzde 41'i, yani genelin iki katı içkili lokantaların açık olması gerektiği görüşünde.

Modernlerin bayramla ilişkisi ise, Ramazan'la olana kıyasla Türkiye geneline daha fazla benziyor ve biraz daha rahat denebilir. Yüzde 25'i Şeker Bayramı adını tercih eden modernler arasında da bayramlık alışverişi yapılıyor, masraflar artıyor (yüzde 77'sinin), kredi fikrine çoğunluğu ters bakıyor (onaylayan yüzde 20). Türkiye genelindeki gibi her zaman ve sık sık el öpenler yüzde 90 değil; yüzde 85; komşularla bayramlaşan yüzde 84 değil; yüzde 71, memlekette aileyle geçirenler yüzde 70 değil yüzde 59; deniz tatiline giden yüzde 7 değil, yüzde 14. Bayram ritüellerini modernlerin biraz daha az bir kısmı gerçekleştirse de, Türkiye'de genelinden çok da farklı olmadığı, geleneklerden çok kopuk olmadıkları görülebiliyor.

2.8.3. Dindar Muhafazakarlar: Dindarlıkları ibadet etmelerinden geliyor

Anket sırasında sunulan üç hayat tarzı kümesi arasından “Dindar Muhafazakar” tanımını tercih eden ve yetişkin nüfusun yaklaşık dörtte birini oluşturan bu küme, tanıma uygun bir biçimde ibadetleri daha yoğunluklu biçimde yerine getiren ve beklentileri de bu yönde olan bir toplumsal küme profili çiziyor.

Dindar muhafazakarlar Ramazan'da yoğun olarak ibadet ediyor: Yüzde 71'i her gün oruç tutmuş. Sadece yüzde 10'u hiç tutmamış. Yüzde 90'ı sık sık veya hep zekat veya fitre veriyor. Yüzde 70'i arkadaşlarla iftar yapıyor. Yüzde 69'u, aralarında erkeklerinse yüzde 76'sı teravih namazına sık sık gidiyor. Yüzde 85'si televizyonda dini program seyrediyor.

Lokantalarla ilgili beklentileri de bu ibadet yoğunluğuna uyumlu olması yönünde: Yüzde 32'si lokantalar açık (Türkiye geneline yüzde 49), yüzde 57'siyse iftara kadar kapalı olmasını istiyor. İçkili lokantalar içinse Türkiye geneli gibi yüzde 57 oranında değil, yüzde 77'si hepten kapalı olmalı diyor (modernlerde bu oran yüzde 35).

Ancak diğer konulardaki görüşleri o kadar keskin değil: Ramazan'da davulu yüzde 40'ı gereksiz, yüzde 50'si gerekli buluyor. Ramazan ve bayramın en önemli gelenekler olduğu konusunda hemfikirler: yüzde 97.

Ramazan'ı takip eden bayrama yüzde 83'ü Ramazan Bayramı diyen Dindar Muhafazakarlar, aynı zamanda bayramları en yoğun yaşayanlar. Bu dönemde de gelenekleri ve ibadetleri yerine getirmekten kaçınmıyorlar ama farklar modernlerde olduğu gibi, çok büyük değil. Yüzde 64'ü ve aralarındaki erkeklerin yüzde 96'sı bayram namazına gidiyor. Bu küme, yüzde 85 ile bayramda masrafı en çok artan ve yüzde 70 ile en çok bayram alışverişi yapan hayat tarzı kümesi. Türkiye ortalamasıyla karşılaştırıldığında sık sık veya her zaman el öpenler 3 puan, bayramlaşanlar 8 puan ve memlekette geçirenler 1 puan daha fazla. Deniz tatili yapanlarsa 2 puan daha az.

Kurban kesmek de bu küme için önemli bir ibadet: Yüzde 65 kurban kesmeyi, yüzde 28'i durumu müsait ederse kesmeyi planlıyor.

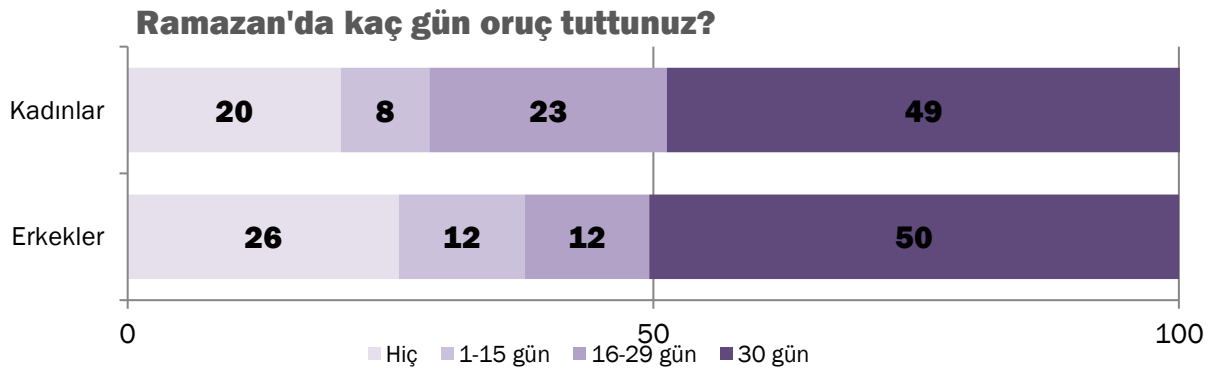
Özetle dindar muhafazakarları diğer kümelerden ve halkın genelinden ayırtıran en önemli özelliklerinin Ramazan'daki ibadetlerinin sıklığı ve lokantaların duruma bakışları olduğu yorumu yapılabilir.

2.8.4. Kadınlar-Erkekler

Kadınlarla erkeklerin Ramazan'ı ve bayramları yaşayışlarını incelediğimizde, oruç süreleri, teravih ve bayram namazı ve dini program izleme gibi bazı ibadet ve alışkanlıklarda farklar olduğu, bayramı farklı yaşamadıkları ve lokantalar haricinde davul, orucun verim düşürmesi gibi konularda farklı düşünmedikleri ortaya çıkıyor.

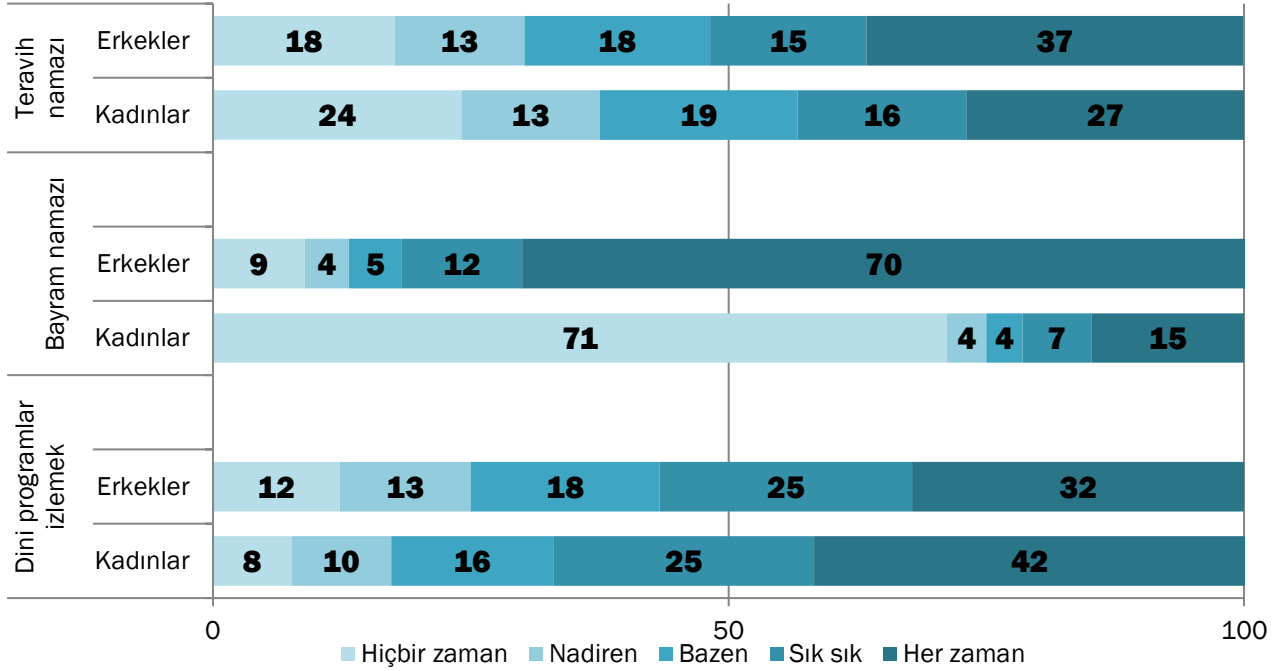
Erkekler arasında 15 gün veya daha az oruç tutanlar yüzde 38 oranındayken, kadınlar arasında bu oran yüzde 28. Buna karşılık teravih namazına kadınlar daha seyrek gidiyorlar. Sadece erkeklerin gitmesi beklenen bayram namazınaysa, kadınların yüzde 71 hiçbir zaman gitmediğini belirttiği halde, yüzde 28'i sık sık veya her zaman gittiğini belirtiyor. Kırsal kesimde bayram namazına kadınların gitmesi adetinin biraz daha yaygın olduğunu görebiliyoruz. Dolayısıyla, pratikte, gündelik hayatta kadınların da bayram namazına gittiği, Müslümanlığın ülkenin bir kısmında bu şekilde uygulamaya geçtiğini anlıyoruz.

Kadınlarla erkekler arasında ibadet dışındaki bir diğer fark, dini program izleme sıklığında. Her üç kadının ikisi sık sık veya her zaman bu tür programlar izlediğini belirtmiş. Son olarak, Ramazan'da gerek içkili, gerek içkisiz lokantaların kapalı olması gerektiğini kadınlar erkeklerden biraz daha fazla vurguluyorlar.

Cinsiyete göre Ramazan'da ibadet ve alışkanlıklar

2.8.5. Dindarlık ve Ramazan-bayram

Her Barometre araştırmasında görüştüğümüz kişilere ne kadar dindar hissettiklerini soruyoruz ve kendilerini tanımlama şeklinin, gerek siyasi, gerek toplumsal sayısız konuda önemli farklar yarattığını görüyoruz. Bu ayki tema ise insanların kendilerini dindarlık açısından tanımlamalarıyla, dini özellikle ibadet üzerinden yaşamaları arasındaki ilişkiyi çok net biçimde gösteriyor ve daha dindar insanların daha fazla ibadet ettiklerini teyit ediyor.

Öncelikle dindarlıkla ilgili sorumuzun ayrıntısını hatırlatalım. Araştırmalarda deneklere “Dindarlık açısından kendinizi aşağıda okuyacaklarımdan hangisiyle tarif edersiniz?” şeklinde bir soru sorup şu seçeneklerden birini seçmelerini istiyoruz:

- Dinin gereklerine pek inanmayan biri (**İnançsız**)
- İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri (**İnançlı**)
- Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri (**Dindar**)
- Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri (**Sofu**)

Bu seçenekleri sonrasında, hem kolaylık açısından hem sübjektif bir kararla satır sonlarında yer alan (ve anket formunda yer almayan) tek kelimeye indiriyoruz. Buna göre toplumda inançsız olanlar yüzde 2,5, inançlı olanlar yüzde 23,4, dindar olanlar yüzde 62,9 ve sofular yüzde 11,2 oranında.

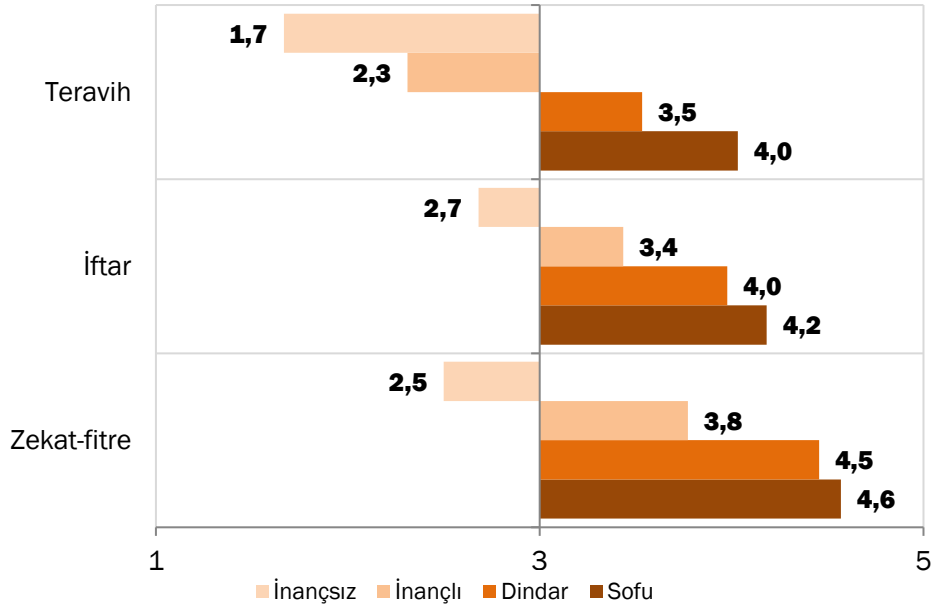
Dindarlık tanımı bu ayın temasında ele aldığımız neredeyse tüm ibadet, alışkanlık ve görüşlerde önemli oranlarda farklar yaratıyor. Dindarlık arttıkça oruç tutma ve kurban kesme sıklığı, bayramı Ramazan Bayramı olarak adlandırma ve Ramazan ve bayramı önemli ritüeller olarak görme olasılıkları, el öpme ve bayramlaşma, zekat ve fitre,

bayram alışverişi, dini program izleme sıklığı hep önemli oranlarda artış gösteriyor. Deniz tatili beklenebileceği gibi dindarlaşımla birlikte azalma gösteriyor. Benzer şekilde lokantaların Ramazan'da kapalı olması gerektiğine dair inanç da dindarlıkla beraber artıyor. Buna karşılık Ramazan'a dair davul, oruçlu gibi davranmak, iş verimi gibi konularda dindarlık seviyesinin kayda değer fark yaratmamış olması dikkat çekici.

Dindarlıkla ilişkisi açısından 3 ibadet özellikle dikkat çekiyor: dindarlıkla beraber en fazla arkadaşlarla iftar, bayram namazı ve özellikle de teravih namazı ibadetleri sıklığı artıyor. İnançlı olanlar erkeklerin yüzde 23'ünün, sofuların ise yüzde 80'inin sık sık veya her zaman teravih namazına gitmesinden, dindarlığın ibadetler açısından en bariz göstergesinin teravih namazına gitmek olduğunu söyleyebiliriz.

Dindarlık seviyesine göre ibadet sıklığı

2.9. Razaman ve Bayram Bulgularının Özeti ve Yorum

Türkiye’de toplumun Ramazan’ı ve bayramları nasıl yaşadıklarını ele alan bu temada, toplumu anlamamıza yönelik önemli birkaç nokta ortaya çıkıyor:

- Ramazan’ı insanların gerçekten de dindarlıkları seviyesinde yaşıyorlar. İnsanlar ne kadar dindar hissediyorlarsa, oruç, zekat-fitre, iftar, teravih namazı gibi ibadetler ve dayanışma o kadar yoğun yaşanıyor. Ancak teravih namazına gitme sıklığı kişinin dindarlığı konusundaki en görünür gösterge olarak değerlendirilebilir.
- “Ramazanlar ve bayramlar toplumsal barış ve huzur için en önemli geleneklerdir” ifadesine insanların büyük çoğunluğu katılsa da, bayramların toplumsal barış açısından Ramazan’a kıyasla daha önemli gelenekler olduğunu görüyoruz çünkü dinle ve ibadetle ilişkisi en zayıf olan kümeler dahi yoğun olarak bayramlaşıyorlar ve bayramı bayram gibi geçirmeye çalışıyorlar. Bu açıdan, toplumsal barış ve huzur için bayramların dinin ve inancın ötesindeki birleştirici gücü, toplumdaki önderler için önemli bir fırsat sunuyor.
- Her ne kadar çoğu ailenin bayramda masrafları artsa da, ancak altıda biri bayram için bankadan kredi alınabileceğini düşünüyor. Mayıs’14 Barometresi’ne göre insanların yüzde 35’inin şimdiye kadar bankadan kredi aldıkları düşünülürse, bu oranın kredi kullanan kesime oranla çok da düşük olmadığı değerlendirilebilir.
- Erkekler için teravih ve bayram namazları ibadet fırsatı sunarken, kadınlar bu “açığı” daha fazla oruç tutarak ve dini program izleyerek kapatıyorlar.
- Bayramı fırsat bilip deniz tatili yapanlar yüzde 8 oranında. “Bazen” tatil yapan kesim de eklendiğinde, bayramlarda deniz tatili yapan kesim, yetişkin nüfus içinde 9 milyon kişi olarak tanımlanabilir. Bu sayı az olmamakla birlikte, medyada ifade edildiği büyüklükte de değildir.
- Ramazan’da lokantaların, özellikle de içkili lokantaların açık olup olmaması, toplumun en hassas olduğu konular olarak değerlendirilebilir. Bir taraftan kapalı olmaları gerektiğini düşünenlerin son 7 yıl içinde azalmış olması, kendi hayat tarzını dayatmak isteyenlerin azalması açısından sevindirici bir değişim. Bununla birlikte bu tür bir toplumsal baskıdan en fazla etkilenen Alevilerin ve modern hayat tarzındakilerin kapalı olmalarına çok yüksek oranlarda itiraz etmeleri, Alevilerin Ramazan davuluna da benzer bir nedenle yoğun şekilde karşı olmaları, toplumsal baskıdan muzdarip olduklarının bir ifadesi olarak değerlendirilmeli.

3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

3.1. Araştırmanın Genel Tanımı

Bu raporun dayanağı olan araştırma, KONDA Barometresi aboneleri için, KONDA Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması 2-3 Ağustos 2014 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu rapor, Türkiye'deki 18 yaş üstü yetişkin nüfusun, saha çalışmasının yapıldığı günlerdeki siyasal eğilimlerini, tercihleri ve profillerini yansıtmaktadır.

Araştırma, Türkiye'nin 18 yaş üstü yetişkin nüfusunu temsil edecek deneklerin tercihlerindeki eğilim ve değişimleri belirlemek ve izlemek için tasarlanmış ve uygulanmıştır.

Araştırmanın bulgularının hata payı, yüzde 95 güven aralığında +/- 2, yüzde 99 güven aralığında yüzde +/- 2,6'dır.

3.2. Örneklem

Örneklem, ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verilerine dayalı mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ve eğitim seviyeleri verileri ile 12 Haziran 2011 genel seçimlerinin mahalle ve köy sonuçları katmanlandırılarak hazırlanmıştır.

Yerleşim yerleri önce kırsal/kent/metropol olarak ayrıştırılmış ve 12 bölge esas alınarak örneklem tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında, 30 ilin merkez dâhil 112 ilçesine bağlı 155 mahalle ve köyünde 2720 kişiyle hanelerinde yüzyüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Gidilen il	30
Gidilen ilçe	112
Gidilen mahalle/köy	155
Görüşülen denek	2720

Her bir mahallede gerçekleştirilen 18 anket için yaş ve cinsiyet kotası uygulanmıştır.

Yaş grubu	Kadın	Erkek
18-28 yaş	3 denek	3 denek
29-44 yaş	3 denek	3 denek
44 yaş ve üstü	3 denek	3 denek

	Düzey 1 (12 bölge)	Gidilen iller
1	İstanbul	İstanbul
2	Batı Marmara	Balıkesir, Edirne, Tekirdağ
3	Ege	Afyonkarahisar, İzmir, Denizli, Kütahya, Manisa
4	Doğu Marmara	Bursa, Eskişehir, Kocaeli
5	Batı Anadolu	Ankara, Konya
6	Akdeniz	Adana, Antalya, Hatay, Mersin
7	Orta Anadolu	Kayseri, Sivas
8	Batı Karadeniz	Samsun, Tokat
9	Doğu Karadeniz	Düzce, Trabzon
10	Kuzeydoğu Anadolu	Erzincan
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya, Van
12	Güneydoğu Anadolu	Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa

Görüşülen deneklerin bölgelere ve yerleşim yerleri türüne göre dağılımı aşağıdaki tablodadır.

	Anketin yapıldığı bölge	Kır	Kent	Metropol	Toplam
1	İstanbul			21,6	21,6
2	Batı Marmara	2,0	2,6		4,6
3	Ege	3,6	6,4	5,2	15,2
4	Doğu Marmara	1,3	2,6	5,3	9,3
5	Batı Anadolu	,7		9,6	10,3
6	Akdeniz	3,0	2,6	5,7	11,2
7	Orta Anadolu	1,4	2,0	1,3	4,7
8	Batı Karadeniz	2,6	3,2		5,9
9	Doğu Karadeniz	1,2	2,0		3,2
10	Kuzeydoğu Anadolu	1,3			1,3
11	Ortadoğu Anadolu	1,4	2,0		3,4
12	Güneydoğu Anadolu	2,0	3,3	4,0	9,3
	Toplam	20,4	26,9	52,7	100,0

4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI

4.1. Deneklerin Profili

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	48,0
Erkek	52,0
Toplam	100,0

Yaş	Yüzde
18 - 28 yaş	25,7
29 - 43 yaş	34,6
44+ yaş	39,6
Toplam	100,0

Eğitim durumu	Yüzde
Okuryazar değil	5,1
Diplomasız okur	2,6
İlkokul mezunu	37,0
Ortaokul mezunu	14,6
Lise mezunu	26,6
Üniversite mezunu	12,6
Yüksek lisans / doktora	1,4
Toplam	100,0

Aylık hane geliri	Yüzde
300 TL ve altı	,9
301 - 700 TL	4,3
701 - 1200 TL	30,7
1201 - 2000 TL	32,5
2001 - 3000 TL	18,6
3001 TL ve üstü	12,9
Toplam	100,0

Çalışma durumu	Yüzde
Devlet memuru	5,3
Özel sektör	6,7
İşçi	10,3
Esnaf	7,9
Tüccar / işadami	,4
Serbest meslek sahibi	1,3
Çiftçi, ziraatçı, hayvancı	3,8
Çalışıyor, diğer	6,4
Emekli	13,8
Ev kadını	31,1
Öğrenci	8,3
İşsiz	4,0
Çalışamaz halde	,7
Toplam	100,0

Hayat tarzı kümesi	Yüzde
Modern	25,7
Geleneksel muhafazakar	48,7
Dindar muhafazakar	25,7
Toplam	100,0

Örtünme durumu	Yüzde
Örtünmüyor	26,8
Başörtüsü	49,6
Türban	10,2
Çarşaf	,7
Bekar erkek	12,6
Toplam	100,0

Etnik köken	Yüzde
Türk	82,3
Kürt	13,6
Zaza	1,3
Arap	1,1
Diğer	1,7
Toplam	100,0

Din/Mezhep	Yüzde
Sünni Müslüman	92,6
Alevi Müslüman	5,6
Diğer	1,9
Toplam	100,0

Dindarlık	Yüzde
İnançsız	2,5
İnançlı	23,4
Dindar	62,9
Sofu	11,2
Toplam	100,0

Haber seyrettiği TV kanalı	Yüzde
ATV	15,1
CNNTürk	1,9
Fox TV	6,9
Habertürk	2,6
Halk TV	3,6
Kanal 7	4,3
Kanal D	12,4
Kanaltürk	,7
NTV	3,9
Roj TV	,8
Samanyolu	3,1
Show TV	4,6
Star	5,3
TRT	12,0
Ulusal	2,2
Yerel kanallar	1,3
Diğer kanallar	7,1
Cevap yok	12,0
Toplam	100,0

Okuduğu gazete	Yüzde
Cumhuriyet	1,7
Haber Türk	1,8
Hürriyet	6,0
Milliyet	2,8
Posta	8,7
Sabah	6,8
Sözcü	4,6
Zaman	2,9
Diğer gazeteler	15,6
Okumuyor	27,2
Cevap yok	21,9
Toplam	100,0

Hane kişi sayısı	Yüzde
1 - 2 kişi	18,4
3 - 5 kişi	64,9
6 - 8 kişi	13,6
9 ve daha fazla kişi	3,1
Toplam	100,0

Otomobiliniz var mı?	Yüzde
Evet	43,2
Hayır	56,8
Toplam	100,0

Oturulan evin tipi	Yüzde
Geleneksel ev	37,7
Gecekondu	5,5
Apartman	51,2
Lüks konut	5,5
Toplam	100,0

Yerleşim Kodu	Yüzde
Kır	20,4
Kent	26,9
Metropol	52,7
Toplam	100,0

Anketin yapıldığı bölge	Yüzde
İstanbul	21,6
Batı Marmara	4,6
Ege	15,2
Doğu Marmara	9,3
Batı Anadolu	10,3
Akdeniz	11,2
Orta Anadolu	4,7
Batı Karadeniz	5,9
Doğu Karadeniz	3,2
Kuzeydoğu Anadolu	1,3
Ortadoğu Anadolu	3,4
Güneydoğu Anadolu	9,3
Toplam	100,0

Doğum yeri	Yüzde
İstanbul	8,3
Batı Marmara	5,4
Ege	14,2
Doğu Marmara	6,7
Batı Anadolu	7,7
Akdeniz	10,4
Orta Anadolu	7,7
Batı Karadeniz	9,3
Doğu Karadeniz	6,2
Kuzeydoğu Anadolu	4,9
Ortadoğu Anadolu	5,7
Güneydoğu Anadolu	12,8
Yurtdışı	,9
Toplam	100,0

4.2. Ramazan ve Bayramlar Nasıl Yaşanıyor?

Geçtiğimiz bayramı siz nasıl adlandırıyorsunuz?	Yüzde
Ramazan Bayramı	79,8
Şeker Bayramı	13,7
Şükür Bayramı	6,5
Toplam	100,0

Kurban bayramında kurban kesmeyi düşünüyor musunuz?	Yüzde
Evet	57,1
Maddi durumuma göre karar vereceğim	28,7
Önümüzdeki bayramda kesemeyeceğim.	7,0
Kurban kesmeyeceğim ama yardım kuruluşlarına bağış yapacağım.	1,8
Ben/biz kurban kesmeyiz.	5,3
Toplam	100,0

Ramazan'da kaç gün oruç tuttunuz?	Yüzde
Hiç	23,1
1 - 15 gün	10,2
16 - 29 gün	17,0
30 gün	49,6
Toplam	100,0

Bayramlarda daha çok alışveriş yaptığımız için giderlerimiz artar.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	1,6
Katılmıyorum	10,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	7,8
Katılıyorum	56,2
Kesinlikle katılıyorum	23,9
Toplam	100,0

Bayram masrafları için banka kredisi kullanılabilir.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	26,9
Katılmıyorum	45,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	11,6
Katılıyorum	14,3
Kesinlikle katılıyorum	2,0
Toplam	100

Ramazan davulunun artık bir ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum, herkesin çalar saati var.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	14,2
Katılmıyorum	31,5
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	13,1
Katılıyorum	26,8
Kesinlikle katılıyorum	14,4
Toplam	100,0

Bazı insanlar oruçlu olmadıkları halde oruç tutuyormuş gibi davranıyorlar.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	6,1
Katılmıyorum	24,9
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	24,6
Katılıyorum	33,8
Kesinlikle katılıyorum	10,6
Toplam	100,0

Ramazan'da herkes oruçlu olduğu için çalışma verimi düşüyor.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	3,5
Katılmıyorum	16,8
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	13,0
Katılıyorum	47,7
Kesinlikle katılıyorum	19,0
Toplam	100,0

Ramazan ve bayramlar toplumun barış ve huzuru için EN ÖNEMLİ geleneklerdir.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	1,4
Katılmıyorum	2,8
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	3,0
Katılıyorum	39,4
Kesinlikle katılıyorum	53,5
Toplam	100,0

Ramazan ayında, lokantalar/yemek yenen yerler gündüz açık kalmalı mı yoksa iftara kadar kapanmalı mı?	Yüzde
Açık olmalı	48,8
İftara kadar kapalı olmalı	39,4
Tümüyle kapalı olmalı	6,4
Fikri Yok	5,4
Toplam	100,0

Ramazan ayında, alkollü içkili lokantalar, alkollü içki verilen yerler açık kalmalı mı yoksa iftara kadar kapanmalı mı?	Yüzde
Açık olmalı	19,7
İftara kadar kapalı olmalı	18,4
Tümüyle kapalı olmalı	57,0
Fikri Yok	5,0
Toplam	100,0

Bayramlarda aile büyüklerine gider el öperiz.	Yüzde
Hiçbir zaman	2,3
Nadiren	2,5
Bazen	5,5
Sık sık	18,8
Her zaman	70,9
Toplam	100,0

Ramazan'da zekat-fitre veririm.	Yüzde
Hiçbir zaman	6,7
Nadiren	3,6
Bazen	8,7
Sık sık	18,8
Her zaman	62,3
Toplam	100,0

Dostlarla, arkadaşlarla iftar yaparım.	Yüzde
Hiçbir zaman	5,5
Nadiren	8,4
Bazen	22,5
Sık sık	23,7
Her zaman	39,9
Toplam	100,0

Teravih namazını kılarım.	Yüzde
Hiçbir zaman	20,8
Nadiren	13,0
Bazen	18,6
Sık sık	15,7
Her zaman	31,9
Toplam	100,0

Bayram namazına giderim.	Yüzde
Hiçbir zaman	37,3
Nadiren	4,0
Bazen	4,4
Sık sık	9,4
Her zaman	44,9
Toplam	100,0

Ailece bayramlık alışverişi yaparız.	Yüzde
Hiçbir zaman	6,8
Nadiren	9,5
Bazen	21,0
Sık sık	25,4
Her zaman	37,3
Toplam	100,0

Ramazan ayında dini programları izlemeyi tercih ederim.	Yüzde
Hiçbir zaman	10,0
Nadiren	11,3
Bazen	17,1
Sık sık	24,8
Her zaman	36,8
Toplam	100,0

Dini bayramları memleketimde ailemle geçiririm.	Yüzde
Hiçbir zaman	8,8
Nadiren	7,6
Bazen	14,2
Sık sık	21,3
Her zaman	48,0
Toplam	100,0

Dini bayramlarda deniz kenarı gibi yerlere tatile giderim.	Yüzde
Hiçbir zaman	69,0
Nadiren	13,6
Bazen	9,9
Sık sık	4,1
Her zaman	3,4
Toplam	100,0

Dini bayramlarda komşuları ziyaret eder, bayramlaşırız.	Yüzde
Hiçbir zaman	3,4
Nadiren	4,2
Bazen	8,1
Sık sık	29,6
Her zaman	54,7
Toplam	100,0

Yıldızposta Caddesi
Çiğdem Apt. No:11 D:6
Esentepe - Şişli / İstanbul
Tel: 212 275 17 66
Faks: 212 275 17 68

www.konda.com.tr
<http://twitter.com/kondaarastirma>